سیستەمی
کۆیلایەتی
لە ئیسلامدا

سیستەمی کۆیلایەتی لە ئیسلامدا

نـــاوی نووســــەر: عبدالله ناصح علوان

نـــاوی وەرگێڕ : شاخـــەوان حەسـەن

پێـداچـــوونەوە : مـــەریوان عـــارف

دیزاینی ناوەوە و بەرگ : زەردەشت کاوانی

نۆبــەتـی چـــاپ: دووەم ٢٠٢٠

تـیـــــراژ: ١٠٠٠ دانـــــە

لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتیەکان - هەرێمی کوردستان
ژمارە سپاردنی (   ) ی ساڵی ٢٠٢٠ پێدراوە

مافی لەچاپدانەوەی پارێزراوە بۆ ڕێکخراوی ئاستانە ©

سیستەمی کۆیلایـەتی لە ئیسلامدا

نووسینی

عبدالله ناصح علوان

وەرگێڕانی

شـــاخەوان حەسەن

ASTANA

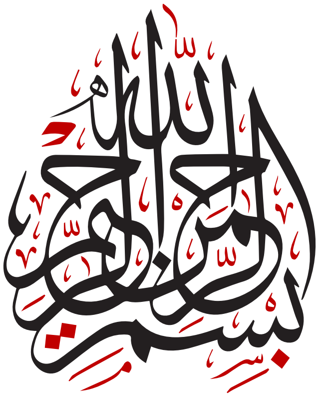
بسم الله الرحمن الرحيم

پێشەکی وەرگێڕ

سوپاس و ستایشی خوا دەکەین لەسەر گشت نیعمەتەکانی و صەڵات و سەلام دەنێرین بۆ سەرگیانی پاکی خۆشەویستمان محمد ﷺ بۆ سەر خاو خێزان و هاوەڵان و شوێن کەووتوانی تاوەکو ڕۆژی دوایی ..

خوای گەورە پێغەمبەرانی (علیهم السلام) ناردووە بە پەیامێك کە شایستە و گونجاو بێت بۆ ئەو شوێن و کاتەی کە گەل و هۆزەکانی تیادا ژیاوە ، پەیامێك هاوسەنگ بووە لەگەڵ ژیان و گوزەرانیاندا، دوور بووە لە ئاڵۆزی و تێککیران لەگەڵ فیترەتیاندا گونجاو بووە لەگەڵ تێگەشتنیاندا، بە ئاسانی توانیویانە لێی تێبگەن و پیادەی بکەن کە ئەمەش بەشێك بووە لە سۆز و ڕەحمی ئیلاهی کە بارێکی بەسەر شان نەداون توانای هەڵگرتنیان نەبوو بێ، دژ و ناکۆك بێ بە ناخیان، ناساز بێ بە سیستمی کۆمەڵایەتیان، ئاینی ئیسلامیش وەك دوا پەیامی خوایی کە بۆ تەواوی مرۆڤایەتی هاتووە و گرێدراوی هەموو کات و شوێنێکە، بۆ گشت چین و ڕەنگ و زەمانێکە، بۆیە دەبێت هەڵگری کۆمەڵێك خاسیەت بێت کە کۆك و گونجاو بێ، بە پێی کاتە جیاواز و شوێنە گۆڕاوەکان، تەواوی گۆڕانکاری یەکان بەسەر مرۆڤایەتیدا دێت لە خۆدا جێبکاتەوە، کۆمەڵە ڕێسا و یاسایەك دابنێت کە نەگۆڕ بێت بە گۆڕانی کات و شوێنەکان، کە دیارە پەیامێك لە لایەن خوایەکی عەلیم و خەبیرو ئاگاداربە ڕابردوو

و ئێستا و داهاتوو بێت، بێگومان هەر ئەو زاتەش (جل جلاله) دەزانێت کامە یاسا نەگۆڕ بکات و کامەشیان گۆڕاو، کامە بابەت بەیەکجاری حەرام و قەدەغە بکات و کامەی تر ڕێپێدراوو دروست و حەڵاڵ، هەندێکی تر پێویستی بە کات و زەمەنێکی دیاریکراوە تا ئەم دوا پەیامە بتوانێت هاوتەریب بە ڕاهێنانی کۆمەڵگا بۆ قبوڵ کردن و وەرگرتنی بە تێپەڕبونی کات قەدەغەی بکات، یەکێك لە و عورفە باوانەی کۆمەڵگا کۆیلەیەتی بووە، دیاردەیەك ڕۆچوو بە ناخی مێژوودا، تێکەڵ بو بە عورفی کۆمەڵگا، سەرچاوەیەکی گرنگی بازرگانی، لەبەرئەمانە ئیسلام بە ئاسانی و بە دەقێك نەیتوانیوە بنەبڕی بکات، چونکە کۆمەڵگا ڕانەهاتووە لەگەڵ ئەو جۆرە ژیانەدا، هەر لەبەر ئەمەیە بۆ بنەبڕ کردنی کاتێکی پێویست بووە.

ئیسلام بە سیستمێکی دروست و کۆمەڵە ڕێ و شوێنێکی گونجاو لە زەمەنێکی کورتخایەن توانی کۆمەڵگا ڕابهێنێت، تا ئەم دیاردە مێژوویە بنەبڕ بکەن، دوبارە کەرامەت بۆ مرۆڤ بگەڕێننەوە، هەرچەند قەدەغەکردنی یەکجاری بەستەوە بە قەدەغەکردنی سیستمی جیهانی یەوە، کەدیارە لەم نامیلکەیە زۆر بەڕونی باسی دەکات.

ئەوەی جێگەی لەسەرووەستانە لە ئێستادا و دەبینرێت و دەبیسترێت لە لایەن هەندێك بە ناو ڕۆشنبیرو خوێنەواری عەلمانی یەوە هێرشێکی ناڕەوایە بەرامبەر ئیسلام لە بابەتی کۆیلایەتی و تۆمەتبارکردنێتی بەپێشێل کردنی ئازادی یەکانی مرۆڤ، ڕەحنەو توانجیانە لە ئیسلام کە بۆچی کۆیلایەتی قەدەغە نەکردووە؟ بێ ئاگان لەوەی ئیسلام توانیوێتی ڕووبەڕوی ئەم عورفە خراپەی کۆمەڵگا ببێتەوە، بە دانانی کۆمەڵە یاسایەك بنەبڕی بکات، بەجۆرێك لە کۆمەڵگەی ئیسلامیدا

تاکە کۆیلەیەك نەمێنێت، بەڵام ئەوەی جێگەی داخە و شایەنی هەڵۆیستە کردنە دەرکەوتنی هەندێك موسڵمان کە خۆیان داوەتە پاڵ ئیسلام یان دەدرێنە پاڵ ئیسلام، و لە ژێر ناوگەلی جۆربەجۆردا دێن و دووبارە ئەم گومان و بوهتانانەی کە خەڵکانێکی دژ بەدین و ڕۆژهەلاتناسانی نەصرانی ڕق لە دڵ بوو بەرامبەر ئیسلام گەرم دەکەنەوە و دەیکەنە تۆمەت بەرامبەر ئیسلام و خۆیان بێبەری دەکەن لەو ڕەفتارانە، جا خۆشی لەوەدایە ئەم جۆرە کەسانە هیچ پسپۆری یەکی ئەکادمیشیان لە بوارە جۆراو جۆرەکانی شەریعەت نی یە، بەل□کو هەندێك پزیشك و هەندێك ئەندازیار و هەندێکی تر لە بوارە جیاوازە زانستی یەکانی تر پسپۆڕییان هەیە.

دەی ئیتر بە چ کلۆجێك ڕێگا بە خۆت دەدەیت لە بوارێك قسە بکەیت ڕەخنەی ناماقوڵ بگریت لە کاتێکدا سواری ئەو مەیدانە نیت و تفاقی ئەو شەڕەت پێ نی یە.

ئەم نامیلکەیەی بەردەستت سەرەڕای بچوکی یەکەی توانیویەتی وەڵامێکی پڕبەپێستی ئەو جۆرە گومانانە بداتەوە سەبارەت بە کۆیلایەتی لە ئیسلامدا، نوسەر (خوای گەورە پاداشتی بداتەوە) بە باشی و بە زمانێکی سادە و دابەشکردنێکی جوان و ڕێك توانیویەتی داڕشتنی بابەتەکانی بکات، تەواوی ئەو پرسیارانەش وەڵام بداتەوە کە لە زهنی خوێنەردایە، هەر لەبەر ئەمە ئێمەش بەپێویستمان زانی وەریبگێڕینە سەر زمانی شیرینی کوردی، هەرچەندە لەم بوارەدا کەم ئەزمونین، بەڵام گرنگی بابەتەکە وایلێکردین خۆمانی لەقەرە بدەین، لەسەر بنەمای فەرموودەی (مَن لا يَشْكُرِ النَاس لا يَشكُرِ الله) سوپاس و دوعای خەیرمان هەیە بۆ کاك (مەریوان عارف) کە ئەرکی

پیاداچوونەوەکەی لە ئەستۆگرت و ماندوومان کرد، وە سوپاسی کاك (ڕێکار) دەکەین کە دیزاینی کتێبەکەی کرد، لە کۆتاییدا لە دوعای خەیری خۆتان بێبەشمان مەکەن.

وەرگێڕ

٢٧ ذوالقعدة ١٤٣٧

٣١ / ٨ / ٢٠١٦

پێشەکی نووسەری کتێب

سوپاس بۆ خوا، دابەزێنەری ڕێبازو بەرنامەکان لەبەرژەوەندی بەندە، درودو سڵاو لەسەر ئەو زاتەی کە مرۆڤەکانی لە ستەم و ستەمکاری ڕزگار کرد، وە لەسەر خێزان و خزمان و هاوەڵان و شوێنکەوتووانی کە بنەماکانی یەکتاپەرستی و ئازادی و زانست و عیرفانیان لە زەویدا بڵاو کردەوە، هەروەها لەسەر ئەو کەسەی بە بانگەوازی ئەوان بانگەواز دەکات و ڕێنمونی بە هیدایەتی ئەوان وەردەگرێت بە چاکی تا ڕۆژی دوایی...

پـــاشـــــان:

لە دووتوێی ئەم پەرتوکەمدا (قصة الهداية) چەند وتارێکی بەنرخ ولێکۆڵینەوەیەکی گرنگ هەیە، پێم باش بوو یەك لەدوای یەك پووختەیان بکەم، پاشان بزانم چیان تێدایە، لەسەر ئەو بنەمایە: ئەگەر پێویستی بە بۆ زیادکردن کرد بۆی زیاد بکەم، ئەگەر واشی پێویست کرد لێی لابەرم ئەوە لای بەرم و بیسڕمەوە، دوای تەواوبوون لەم پاك و پوخت کردنە هەمویانم لە (زنجیرە لێکۆڵینەوەیەکی ئیسلامی گرنگ) دا کۆکردەوە، سا بە لکو خوێنەرانی ئەم زنجیرەیە بتوانن سوود لەم وتارو لێکۆڵینەوانە وەرگرن و وەڵامێکی دڵنیاکەرەوەیان دەستکەوێت بۆ زۆرێك لەو پرسیارانەی کە پەیوەندی هەیە بە سیستمی ئیسلام و شایەتیدانی دوژمنانەوە.

ASTANA

یەکێك لەو وتارانەی کە پێشکەشم کردوون بریتیە لە وتاری (کۆیلایەتی لە ئیسلامدا)

لە خوا داواکارم رێنمایی گەنجانی موسڵمان بکات بەرەو پێگەشتن و تێگەشتن و رێی راست، بە جۆش و خرۆشی باوەڕدارانەو تێکۆشەرانەوە هانیان بدات بۆ ئەنجامدانی کاری بانگخوازی، هۆکارەکانی سەربەرزی و هێزو هەستانەوە و ڕاپەڕین بۆ ئەم نەتەوەی ئیسلامە سازو ئامادە بکات.... تا بەچاوی خۆمان ئاڵای ئیسلام ببینین دەدرەوشێتەوە... دەوڵەتی ئیسلامی دروست بووەتەوە... کە ئەمەش لای خوای گەورە ئاسانە.

نوســـــەر

ASTANA

پێشەکی و دەستپێك

دوژمنانی ئیسلام لە کۆن و نوێدا بە تایبەت (شیوعی یەکان (هەوڵ دەدەن تراوێلکەیەك (سەراب) لە تۆمەت و کەفاوێك لە گومان لەسەر سیستمی ئیسلامی بورووژێنن، ئامانجیان لەمەش چاندنی بێ باوەڕییە لە ناو نەوەی موسڵماناندا، گومان دروستکردنە لای گەنجانی موسڵمان بەرامبەر ئەم سیستمە خوایی یە، پاڵنانی نەتەوەی ئیسلامە بەرەو بێ ڕەوشتی ڕەها و لادانیانە بەرەو ئەو پەڕی بێباوەڕی.

یەکێك لەو بابەتانەی کە دەیوروژێنن لە نێو ناوەندە ڕۆشنبیریەکاندا، ئەوەیە کەوا ئیسلام ڕێگەی داوە بە سیستمی کۆیلایەتی - کە بەبۆچونی ئەوان ئەمە کۆت و بەندکردنیی ئازادی مرۆڤەکانە - ئەم تۆمەتە درۆیینەیان کردووەتە ئامرازێك بۆ چاندنی تۆوی گومان و تانەدان لە بنەماکانی ئیسلام، بۆ گەشتن بە مەبەست و ئامرازی گڵاویان - ئەگەر بتوانن - کە بریتی یە لە بڵاوکردنەوەی ئیلحاد و بێباوەڕی لە نێو کۆمەڵگای ئیسلامی و نەوەکانیدا.

کاریگەری ئەم تۆمەتە مەبەستدارو گومانە خراپانە لە ناو گەنجانی موسڵماندا هەستی پێکراوە. هەر بۆیە لەم جۆرە پرسیارانەی خوارەوە ئاڕاستەی زانایان دەکەن:

دەڵێن چۆن ئیسلام کۆیلایەتی حەڵاڵ کردووە و کردوویەتی بەبەشێك لە سیستمەکەی؟ یان ئایا ئیسلام دەیەوێت مرۆڤەکان بەسەر دوو چینی گەورە و کۆیلەدا دابەش بکات؟ یان ئایا خوای گەورە (جل جلالە) کە ڕێزی لە

مرۆڤەکان ناوە چۆن دەیەوێت وەکو کەرەستە لە بازاڕەکاندا بفرۆشرێن؟ جا ئەگەر خوای گەورە (جل جلاله) بەمە ڕازی نییە بۆچی بە دەقێکی ڕوون ئەم کارەی قەدەغە نەکردووە هەروەك چۆن ئارەق و قومار و سووخواردن و داوێن پیسی و شتەکانی تری بە دەقی ڕوون قەدەغە کردووە؟

گەنجانی باوەڕدار باش دەزانن ئیسلام دینی ڕاست و فیترەتە، بەڵام هەروەك چۆن خوای گەورە (جل جلاله) بە ئیبراهیمی پێغەمبەر (علیه السلام) ی فەرموو (قال اولم تومن قال بلى ولكن ليطمئن قلبى) سوورەتی البقره ٢٦٠، واتە ئایا بڕوات نەهێناوە؟ فەرمووی بەڵێ، بەڵام دەمەوێت تەواو دڵنیابم.

بێگومان مرۆڤی ژیرو چاوکراوە ... کاتێك دوور دەکەوێتەوە لە دەمارگیری، خۆی لە دەست هەواو ئارەزووەکانی ڕزگار دەکات، دڵی بۆ ڕاستی و ئاوەزی بۆ بەڵگە و چاوی بۆ ڕووناکی دەکاتەوە... هەر دەبێت لە کۆتاییدا دان بە ڕاستی و ڕاستەقینەدا بنێت، بڕوات بە دەم ئەو سیستەمە خواییەوە کە هیچ شتێکی پوچ و دوور لە ئاوەزی تیادا نیە.

خوای گەورە (جل جلاله) دەفەرموێت:

(يَٰٓأَهۡلَ ٱلۡكِتَٰبِ قَدۡ جَآءَكُمۡ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمۡ كَثِيرًا مِّمَّا كُنتُمۡ تُخۡفُونَ مِنَ ٱلۡكِتَٰبِ وَيَعۡفُواْ عَن كَثِيرٖۚ قَدۡ جَآءَكُم مِّنَ ٱللَّهِ نُورٞ وَكِتَٰبٞ مُّبِينٞ ﴿١٥﴾ يَهۡدِي بِهِ ٱللَّهُ مَنِ ٱتَّبَعَ رِضۡوَٰنَهُۥ سُبُلَ ٱلسَّلَٰمِ وَيُخۡرِجُهُم مِّنَ ٱلظُّلُمَٰتِ إِلَى ٱلنُّورِ بِإِذۡنِهِۦ وَيَهۡدِيهِمۡ إِلَىٰ صِرَٰطٖ مُّسۡتَقِيمٖ ﴿١٦﴾) سورة المائدة ١٥ـ١٦

واتە: بەدڵنیاییەوە لە لایەن خواوە ڕووناکییەکی ئاشکراتان بۆ هاتووە (کە محمد پێغەمبەرمانە (ﷺ) (هاوڕێ لەگەڵ کتێبێکی ڕوونکەرەوەدا

(کە قورئانە)، بێگومان خوای گەورە (جل جلالە) بەو قورئانە هیدایەت و ڕێنمونی ئەو کەسانە دەکات کە شوێن ڕەزامەندی خوای گەورە کەوتون بەرەو ڕێبازەکانی ئاشتی و ئاسودەیی، لەتاریکیەکان دەریان دەهێنێت و ڕزگاریان دەکات و دەیانخاتە نێو ڕوناکیەوە، بەفەرمانی خۆی ڕێنمونییان دەکات بۆ سەر ڕێگەو ڕێبازی ڕاست و دروستی دینداری و خواناسی.

دوای ئەم پێشەکییە بە پشتیوانی خوای گەورە دەست دەکەم بە ڕوونکردنەوەی هەڵوێستی ئیسلام دەربارەی کۆیلە، بۆ ئەوەی ئەو کەسانەی دەیانەوێت بزانن، بزانن کە ئیسلام چۆن مامەڵەی کردووە لەگەڵ کۆیلەدا. وە چۆن هۆکاری ئەرێنی (ایجابی) داناوە بۆ ئازادکردنیان، چۆن سیستمی ئەوتۆی داناوە کە لەبناغەوە سەرچاوەکانی کۆیلایەتی وشك دەکات، تەنها لەیەك حاڵەتدا نەبێت کە لە دواییدا باسی دەکەین.

بۆ ئەوەی لەهەموو لایەنەکانیەوە باسی کۆیلایەتی بکەم، باش وایە لەم خاڵانە بدوێم:

خاڵی یەکەم: کورتەیەکی مێژوویی لەبارەی کۆیلەوە.

خاڵی دووەم: هەڵوێستی ئیسلام بەرامبەر کۆیلە.

خاڵی سێیەم: هەڵسوکەوتی ئیسلام چۆن بووە بەرامبەر کۆیلە؟

خاڵی چوارەم: ئیسلام چۆن کۆیلەی ئازاد کرد؟

خاڵی پێنجەم: بۆچی ئیسلام بەیەکجاری کۆیلەیەتی بنەبڕ نەکرد؟

خاڵی شەشەم: ئایا لە جیهانی ئەمڕۆدا کۆیلەیەتی بوونی هەیە؟

خاڵی حەوتەم: چی هەیە دەربارەی بە کەنیزەك کردنی ئافرەت؟

بەپشتیوانی خوای گەورە لەسەر ئەم حەوت خاڵە بە تێرو تەسەلی قسەدەکەین ...

کورتەیەکی مێژوویی لەبارەی کۆیلەوە

١ ـ کاتێك ئیسلام هات کۆیلایەتی سیستمێك بوو لە هەموو جیهاندا دان پێدانراو بوو، بەڵکو دراوێکی ئابوری و کۆمەڵایەتی بووەو ئاڵوگۆڕی پێوەکراوە، هیچ کەسێکیش نارەزایی لە دژی دەرنەبریوە و بیری لە ئەگەری گۆڕینیشی نەکردووەتەوە.

٢ـ پێش هاتنی ئیسلام سەرچاوەکانی بەکۆیلە کردن لە جیهاندا هەمەچەشن و جۆراو جۆر بوون، لەوانە:

ـ حەزو ئارەزووی بەکۆیلە کردن لە جەنگەکانداو مژینی خوێنی ئەو گەلانەی ژێرکەوتە بوون.

ـ بە کۆیلە کردن بەهۆی هەژاری یان پابەند نەبوونی کەسی قەرزار بە کاتی دانەوە قەرزەکەی.

ـ ئەنجامدانی تاوانی مەترسیداری وەك دزی و کوشتن.

ـ کارکردن لە زەویەك و نیشتەجێبوون تیایدا کە لەلایەن خاوەن زەویەکەوە دەکرا بە کۆیلە.

ـ بەکۆیلە کردن بەهۆی فڕاندن و بەکەنیزەك کردنەوە.

ـ سوکایەتی کردن بە چینی خانەدان و گەورەکان.

ئەم سەرچاوانە و سەرچاوەی هاوشێوەی ئەمانە کە دەکرانە بیانوی وەرگرتنەوەی ئازادی لە مرۆڤ، کردنی بە کۆیلەیەکی سەرشۆڕی بەردەستی خانەدانەکان!!

٣ـ مامەڵەکردن لەگەڵ کۆیلە لە دەوڵەتی ڕۆمان و فارس و هند و چین و یۆنان و جگە لەمانەش مامەڵەیەکی دڕندانەو ئاژەڵیانە بووە، بەشێوەیەك مانای بۆ مرۆڤ بوونیان نەهێشتووەتەوە، شکۆو ڕێزیان پێشێل کراوە، کاری تاقەت پڕوکێنیان پێکراوە، ئەگەرچی کەم تا زۆر لە وڵاتێکەوە بۆ وڵاتێکی تر جیاوازی هەبووە لەڕادەی دڵڕەقی و ناشرین مامەڵە کردن لە گەڵیاندا.

ASTANA

وێنەیەك لە هەڵس و کەوتکردن لەگەڵ کۆیلە لە کۆمەڵگای ڕۆمانییدا...

یەکێك لەسەرچاوە سەرەکیەکانی بەکۆیلەکردن لەلایەن ڕۆمانەکانەوە بۆ بەکۆیلە کردنی گەلان، جەنگ کردن بووە، ئەم جەنگانەش لەپێناو بیروبۆچون یان بیروباوەڕێکدا نەبووە، بەڵکو مەبەستی یەکەم و کۆتایی حەزو ئارەزوویان بووە بۆ بەکۆیلەکردنی خەڵکانی تر و بەکارهێنانیان بۆ بەرژەوەندی و سوودی کەسی خۆیان، هەروەك خاوەنی کتێبی (الشبهات) باسی دەکات.

بۆ ئەوەبووە هاوڵاتی ڕۆمانی ژیانێکی خۆش بژی و رابوێرێت، چێژو خۆشی لە گەرماوی گەرم و جل و بەرگی ڕەنگاوڕەنگ ، هەموو جۆرە خواردنێکی بەتام و بەلەزەت وەرگرێت، ڕۆ بچێت لە تام و چێژو خۆشی وەرگرتن حەرامەکانی وەك ئارەق و ئافرەت و سەماو ئاهەنگەکان.

بۆ گەشتن بەو هەموو شتانە دەبوو گەلانی تر بکات بەکۆیلەو بەردەستی خۆی، خوێنیان بمژێت و پیاو و ژنیان بکاتە کۆیلە!!

داگیرکارییەکانی ڕۆمانییەکان لەپێناو ئەم جۆرە ئارەزووە خراپانە بووە، کۆیلایەتیش هەر بەرهەمی ئەم داگیرکارییە بووە.

ASTANA

ئەمانەی خوارەوەش گرنگترین دیمەنەکانی مامەڵەکردنە بەشێوەیەکی دڕندانە لە دەوڵەتی ڕۆمانیدا:

- لەکاتی کارپێکردنیان لە کێڵگەکاندا دەست و قاچیان بەکۆت و بەندی زۆر گەورە دەبەسترایەوە بۆ ئەوەی توانای هەڵهاتنیان نەبێت.

- خواردنیان پێ نەئەدان ئەوەندە نەبێت کە لەمردن رزگاریان بکات و لەژیاندا بمێننەوە بۆ ئەوەی وەك ئاژەڵ سەرشۆڕو ملکەچانە کارەکەی خۆیان ئەنجام بدەن.

- لەکاتی کارکردنیشیاندا بە قامچی بەردەبوونە گیانیان، ئەمە بۆ هیچ مەبەستێك نەبووە ئەوە نەبێت ئارەزوویەکی دوور لە مرۆڤانەیان هەبووە لە ئازاردانی ئەم مرۆڤانەی کە بەئازادی لە دایك بوون.

- شوێنی خەوتنیان زیندانی تاریك و بۆن ناخۆش بووە، کە پڕ بووە لە مشك و مارومێرو، ژمارەیان لە هەر ژوورێکدا دەگەیشتە پەنجا یان زیاترو دەست و قاچیشیان کەلەپچەکراو بووە.

- دوو دوو دەیانخستنە نێو گۆڕەپانەکان بۆ زۆرانبازی بەشمشێرو ڕم... بەچواردەوریشیاندا خانەدانەکان کۆدەبوونەوە بۆئەوەی تەماشای زۆرانبازیی کۆیلەکان بکەن، و بزانن بەبێ سڵکردنەوە لە کوشتنی یەکتر چۆن چۆنی شمشێرو ڕم دەچەقێننە جەستەی یەك، کاتێك یەکێك لە زۆرانبازەکان زۆرانبازەکەی تری دەکوشتو لاشەکەی بەکوژراوی لەسەر خاکی گۆڕەپانەکە فڕێ دەدا!!،[1] خانەدانەکان خۆشیان لەبینینی

---

(١) تێبینی دڕندەیی و نامرۆڤی ئەو خەڵکانە بکە لەو کاتەدا، کە چۆن چێژیان لە کوشتنی خەڵکانی بێتاوان وەرگرتووە، ئەو کۆیلەیەی کە ئیمڕۆ سەرکەوتو بووە لە کوشتنی بەرامبەرەکەی سبەی یان دوو سبەی دەبووە قوربانی دەستی کۆیلەیەکی تر، خۆ ئەگەر هەر

ئەم دیمەنانە دەگەیشتە لوتکە، هاواریان ئاسمانی پڕدەکرد و بە چەپڵە پێشوازییان لەم دیمەنانە دەکرد، لە خۆشیدا پڕ بە گەروویان پێدەکەنین، ئاشکرایە لەو سەردەمەدا یاسای ڕۆمانی مافی ڕەهای دەدا بە خاوەنی کۆیلەکان بەکوشتن یان سزادان یان بەکارهێنانی بۆ هەرکارێك، بێ ئەوەی مافی سکاڵای هەبێت، بێ ئەوەی هیچ لایەنێك هەبێت تەماشای ئەو سکاڵایە بکات یان دانی پێدا بنێت، ئەمەش بە هۆی ئەوەی لە دیدی ـ یاسای ڕۆمانیەکانەوە ـ کۆیلە وەك ئاژەڵ یان کەمتر لە ئاژەڵ تەماشا دەکرا، خاوەنەکەی هەرچی بویستایە پێی دەکرد بەبێ ئەوەی لەوبارەیەوە هیچ لێپرسینەوەیەکی لەگەڵدا بکرێت، بەڵکو ئەوە کۆیلەکە بوو کە ڕووبەڕوی لێپرسینەوە دەکرایەوە!!

ئەمە گوزەرێکی خێرابوو لەبارەی دۆخ و گوزەرانی کۆیلەوە لەپێش ئیسلام، لەمەودوا ئەو جیاوازیە گەورەیەت بۆ دەردەکەوێت کە هەیە لەنێوان ئەم مامەڵە درندە دڵڕەقانەو ئەو هەڵسوکەوتە پڕ سۆزو میهرەبانیەی کە شەریعەتی ئیسلام فەرمانی پێ کردووە.

وەك دەڵێن (بە پێچەوانەکەیدا شتەکان جیا دەکرێنەوە...)

چانسی مانەوەی ببوایە ئەوا بەدەستی خانەدانەکان دەکوژرا، چونکە نابێت کەسانێك هەبێت ئازایەتیەکەیان بەڕادەیەك بێت هاوتەریب بێ لەگەڵ خانەدانەکان، مانەوەی یەکجاریی هەر دەبێت بۆ خانەدان بێت و مردن و سەرشۆڕیش بۆ کۆیلەکان ..)وەرگێڕ)

ASTANA

هەڵوێستی ئیسلام بەرامبەر کۆیلە

وەك کەمێك پێش ئێستا باسمان کرد، کاتێك ئیسلام هات کۆیلەیەتی سیستمێکی جیهانی بوو، لەلایەن سەرجەم وڵاتانی جیهان و گەلەکانیانەوە دانی پێدا نرابوو، نەك هەر ئەوە بگرە کۆیلەیەتی دراوێکی بازرگانی گرنگیش بووە، پێویستییەکی کۆمەڵایەتی ئاڵوگۆڕ پێکراو بوو، نەکەس ناڕازی بووە و نەکەسیش بیری لە ئەگەری گۆڕینی ئەم سیستمە کردووەتەوە...

هەروەها باسی ئەوەشمان کرد کە پێش هاتنی ئیسلام سەرچاوەی کۆیلایەتی لە وڵاتانی جیهاندا جۆراوجۆر و هەمەچەشنە بوون، هۆکاری زۆری هەبووە و ئامانج و مەبەستی زۆری لەپشتەوە بووە!!

ASTANA

ئەی ئیسلام چی كردووە بۆ كۆیلە؟؟

ئیسلام هات هەموو سەرچاوە كۆنەكانی بە كۆیلەكردنی وشك كرد، جگە لە یەك سەرچاوە نەبێت كە لەتوانایدا نەبووە بنەبڕی بكات ـ بەو پێیەی لەو كاتەدا ئەو شێوازە سیستەمێكی جیهانی باوبوو بۆ بە كۆیلە كردن لە جەنگەكاندا ـ كە ئەویش كۆیلەكردن بوو لە جەنگدا.

ئێستاش هەندێك بە دوورو درێژی باسی دەكەین:

داب و نەریتی بەربڵاوی ئەوكات ئەوە بووە كەسی دیل یان دەكوژرا یان بە كۆیلە دەكرا، هەروەك خاوەنی كتێبی (الشبهات) دەڵێت، ئەم نەریتەش زۆر كۆن بووەو چووەتە ناو تاریكاییەكانی مێژووەوە، وەختە بچێتەوە سەر یەكەم مرۆڤ، بەڵام لە هەموو سەردەمە جیاوازەكاندا نوساوە بە مرۆڤایەتی یەوە و لەگەڵیدا هاتووە.

كاتێك ئیسلام هات مرۆڤەكان لەم بارودۆخەدا دەژیان، جەنگ لە نێو ئیسلام و دوژمنەكانیان بەرپابوو، دیلی موسوڵمان دەكرانە كۆیلە لای دوژمنانی ئیسلام، هەموو ئازادییەكیان لێ زەوت دەكرا و لێیان دەسەنرایەوە، لەو سەردەمەدا هەموو ئەو هەڵس و كەوتە ستەمكار و دڕندانەیەی لەگەڵ كۆیلەكاندا دەكرا لەگەڵ ئەمانیش دەكرا!!

لە بارودۆخێكی ئاوادا ئیسلام نەی دەتوانی هەستێت بە ئازادكردنی ئەو دیلانەی دوژمنانی ئیسلام كە لە جەنگەكاندا بە دیل دەگیران، چونكە ئەوە بە پەیڕەوكردنی سیاسەتێكی دروست هەژمار ناكرێت

تۆ بێیت بە ئازادکردنی دیلەکانیان هانی دوژمنانت بدەیت لەسەر خۆت، لەکاتێکدا کە کەس و کارو هۆزو شوێنکەوتەی دینەکەی تۆ لای ئەوان دوچاری ستەم و زۆرو ئازاردان و بە کۆیلەکردن ببنەوە.

لێرەدا هەڵسوکەوت کردن لەگەڵ دوژمن بەو جۆرەی ئەو مامەڵەت لەگەڵدا دەکات باشترین و دادگەرانە ترین یاسایە کە بتوانیت بەکاری بهێنیت بۆ بەرپەرچدانەوەی دوژمنان، بەڵکو تاکە یاساشە.

لە دیدی ئیسلامەوە ئەو جەنگەی رێگە دەدات بە کۆیلەکردنی دیل بریتیە لەو جەنگەی کە بە جەنگێکی ڕەوا ناو دەبرێت، جەنگی ڕەواش ئەو جەنگەیە کە ئەم مەرجە سەرەکیانەی تێدایە:

١- دەبێت ئەم جەنگە لە پێناو خوادا بێت و بۆ بەدی هێنانی ئەم وتەیەی خودای میهرەبان بێت (جل جلاله) ﴿ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ يُقَـٰتِلُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ﴾ النساء: ٧٦

واتە: ئەو کەسانەی باوەڕیان هێناوە لە پێناو خودا دەجەنگن.

واتای ئەمەش ئەوەیە کە جەنگ کردن لە ئیسلامدا نە بەهۆی حەز و ئارەزووی داگیرکارییەوەیە، نە بە نیازی بەدەستهێنانی سەربەرزی و ناوبانگە، نە بەنیازی داگیرکاری ستەمکارییە... بەڵکو تەنها و تەنها بۆ ڕێنمونی مرۆڤەکان و بڵاوکردنەوەی چاکسازی و دەرکردنی بەندەیە لە بەندایەتی کردنی مرۆڤ بۆ بەندایەتیکردنی خودا، وە لە تەنگی دونیا بۆ فراوانی ئیسلام، وە لە ستەمی دینەکان بۆ دادگەری ئیسلام...

هیچ کوشتارێکیش لە پێناو خودادا نابێت ئەگەر ئەم مەرجانەی تێدا نەبێت:

أ- دوور خستنەوەی دوژمنان لە موسڵمانان ﴿وَقَٰتِلُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ٱلَّذِينَ يُقَٰتِلُونَكُمۡ وَلَا تَعۡتَدُوٓاْ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلۡمُعۡتَدِينَ ١٩٠﴾ البقرة: ١٩٠

واتە: جەنگ بکەن لەڕێی خودادا لەگەڵ ئەوانەی جەنگتان لەگەڵ دەکەن وە دەست درێژی مەکەن بەڕاستی خودا دەست درێژی کەرانی خۆش ناوێت.

ب ـ تێکشکانی هێزە لەڕێ دەرچووەکان کە بە زۆرو توندوتیژی خەڵك لە ئایینەکەیان وەردەگێرن ﴿وَقَٰتِلُوهُمۡ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتۡنَةٞ وَيَكُونَ ٱلدِّينُ كُلُّهُۥ لِلَّهِ﴾ الانفال: ٣٩

واتە: (باوەڕداران) جەنگ بکەن لەگەڵ بێباوەڕاندا هەتا ئاژاوە (بێباوەڕی و بت پەرستی) نامێنێت.

ج ـ بۆ لابردنی تاغوتان و هێزە ستەمکارە گومڕاکەی، کە دێتە سەر ڕێگای بانگەوازی ئیسلامی، ڕێگری دەکات لە گەیاندنی بانگەوازی ئیسلامی بە گەلان ﴿وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ يُقَٰتِلُونَ فِي سَبِيلِ ٱلطَّٰغُوتِ فَقَٰتِلُوٓاْ أَوۡلِيَآءَ ٱلشَّيۡطَٰنِۖ إِنَّ كَيۡدَ ٱلشَّيۡطَٰنِ كَانَ ضَعِيفًا ٧٦﴾ النساء: ٧٦

واتە: وە ئەوانەی بێ باوەڕن لە پێناو نارەوا (یان شەیتان) دا دەجەنگن کەواتە شەڕ بکەن لەگەڵ دۆستەکانی شەیتاندا بەڕاستی پیلانی شەیتان هەر لاواز بووە.

د ـ لە پێناو پەیمان شکێنی دوای پەیمان و بەڵێن دان ﴿وَإِن نَّكَثُوٓاْ أَيۡمَٰنَهُم مِّنۢ بَعۡدِ عَهۡدِهِمۡ وَطَعَنُواْ فِي دِينِكُمۡ فَقَٰتِلُوٓاْ أَئِمَّةَ ٱلۡكُفۡرِ إِنَّهُمۡ لَآ أَيۡمَٰنَ لَهُمۡ لَعَلَّهُمۡ يَنتَهُونَ﴾. التوبة: ١٢

واتە: بەڵام ئەگەر سوێند و پەیمانەکەیان هەڵوەشاندەوە پاش بەستنی پەیمانەکەیان و تەشەر و تانەیان دا لە ئایینەکەتان، ئەوە بجەنگن لە دژی پێشەوایانی بێباوەڕی، بەڕاستی ئەوانە هیچ جۆرە پەیمانێکیان نیە بەڵکو کۆتایی بێنن (بەبێ باوەڕی).

٢- دروست نییە بۆ موسلمانان جەنگ بەرپا بکەن دژی هیچ نەتەوەیەك پێش ئەوەی ئاگاداریان بکەنەوە یاخود ئەم سێ پێشنیارە بخەنە بەردەستیان:

١ - یان موسوڵمان بوون.
٢- یان سەرانە دان.
٣ - یان جەنگ کردن.

- ئەگەر بەخۆشی و بێ زۆر لێکردن بەئیسلام رازی بوون، ڕێگای هیدایەتیان دۆزییەوە، ئەوە ئیتر نە جەنگ، نە مل ملانێ، نە دوژمنایەتی نا مێنێت... بەڵکو حاڵیان وەك حاڵی موسڵمانانی لێ دێت، چی لەسەر موسڵمانە لەسەر ئەوانیشە، چی بۆ موسڵمانە بۆ ئەوانیشە، هیچ کەس پلەوپایەی لەوی تر بەرزتر نییە تەنها بە لەخواترسان و کردەوەی چاك نەبێت.[١]

خۆ ئەگەر ئیسلامیان وەرنەگرت و ڕەتیان کردەوەو ویستیان لە ژێر سیبەری سیستمی ئیسلامیدا لەسەر بیروباوەڕی خۆیان بمێننەوە، ئەوە ئازادن و کەس ناتوانێت زۆریان لێ بکات یان فشاریان لێ

---

(١) ئەگەر مسوڵمانان نەتوانن پارێزگاریان لێ بکەن ئەوە دەبێت ئەو سەرانەی وەریان گرتووە بیگێڕنەوە بۆیان، هەروەك ابو عبیدە کردی لەگەڵ دانیشتوانی چواردەوری حیرە.

بکات بۆ گۆڕینی ئایینەکەیان... بەو مەرجەی بەرامبەر پاراستنیان لەلایەن دەسەڵاتی ئیسلامەوە بڕێك پارە بدەن.

ئەم سەرپشك کردنە لەنێوان موسڵمان بوون یان مانەوە و دانی سەرانە و پارێزگاری کردنی بیروباوەڕی خۆیان لە ئایەتی: (لَآ إِكۡرَاهَ فِي ٱلدِّينِۖ قَد تَّبَيَّنَ ٱلرُّشۡدُ مِنَ ٱلۡغَيِّ) البقرە:٢٥٦ جەختی لێ کراوەتەوە.

واتە: بە هیچ جۆرێك زۆرلێکردن لە دیندا نییە (بۆ هاتنە ناو ئیسلام) چونکە بەڕاستی ڕێنموونی و شارەزایی جیابۆتەوە لە گومڕایی و سەر لێشێواوی.

مانەوەی جولەکەو گاورەکان لەسەر دینی خۆیان لە جیهانی ئیسلامیدا تائیستا بەڵگەیەکی حاشا هەڵنەگرە، ئەوەی جێگەی گفتوگۆکردن نییە ئەوەیە کەوا ئیسلام لەڕێگای بەکارهێنانی زۆرو شمشێرەوە زۆری لە کەس نەکردووە شوێنی بکەوێت.

(السیرت. ارنۆلد) کە گاورێکی ئەوروپی بە ویژدانە، لە پەڕاوەکەیدا بەناوی (الدعوة الی الاسلام) لەم بارەیەوە شایەتی داوە.

خۆ ئەگەر نە ئامادەبوون موسوڵمان ببن و نە ئامادەش بوون سەرانە بدەن، کەواتە ئەوانە لاسارو کەللە ڕەقن، بەڵکو سووریشن لەسەر ئەوەی ببنە کۆسپ لەبەردەم ئەوەی بانگەوازی ئیسلامی بگات بە گەلانی ژێر دەستیان...

لێرەدا ڕۆڵی کوشتار دێتە پێشەوە بۆلابردنیان لەسەر ڕێگاکە... بەڵام جەنگیان لەگەڵ بەرپا ناکرێت تاوەکو ئاگادار نەکرێنەوە، بۆ

ASTANA

ئەوەی چانسی کۆتایی بخرێتە بەردەمیان لەنێوان دانی سەرانە یان جەنگ کردن... ئەمەش لەپێناو ڕێگری کردن لە ڕژانی خوێندایە.

٣ـ لە کاتی جەنگەکەشدا هەرکات لەلایەن دوژمنانەوە داوای ئاشتی کرا دەبێت وەڵامی موسڵمان ئەرێنی بێت، هەروەك خودای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَإِن جَنَحُواْ لِلسَّلۡمِ فَٱجۡنَحۡ لَهَا وَتَوَكَّلۡ عَلَى ٱللَّهِۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡعَلِيمُ﴾ الانفال: ٦١

واتە: وە ئەگەر ئەوانە مەیلی ئاشتیان هەبوو تۆش (ئەی موحەمەد (ﷺ)) مەیلی ئەوە بکەو پشت بە خوا ببەستە.

بەو مەرجەی ئەم ئاشتەواییە ئاشتەواییەکی هەرزان فرۆش نەبێت کە بەرژەوەندی دوژمن و زیانی موسوڵمانانی تێدابێت.

ئەمانە گرنگترین خەسڵەتەکانی ڕەوایەتی جەنگ و دیارترین مەرج و ئامانجەکانی بوون لە دیدی ئیسلامەوە.

کاربەدەستانی موسڵمانان ئەگەر لەگەڵ دوژمنانی دیندا جەنگێکیان بەرپاکرد - بەو خەسڵەتانەی کە لەپێشەوە باسیان کرا - و لێیان بە دیل گرتن، ئەوە بۆ چۆنێتی مامەڵەکردن لەگەڵیاندا لەنێوان ئەم چوار شتەدا سەرپشك دەکرێن:

١ـ ئازاد کردنیان بەبێ بەرامبەر، ئەمەش منەتێکە بەسەریانەوە.

٢ـ ئازادکردنیان بە بەرامبەر، کە ئەمەش ئازاد کردنە بە فیدیە .

٣ـ کوشتن.

٤ـ بە کۆیلە بکرێت.

هەرچی ئازادکردنی کۆیلەیە بە خۆڕایی و منەت خستنەسەر یان بە فیدیەو بریتی (المن والفداء) ئەوە خوای گەورە دەربارەی دەفەرموێت: (فَإِمَّا مَنًّۢا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَآءً حَتَّىٰ تَضَعَ ٱلْحَرْبُ أَوْزَارَهَا) محمد: ٤

واتە: جا دواتر یان بە منەت و چاکە (بەرەڵایان کەن) یان بە فیدیە و بریتی هەتا جەنگ چەك (بەبێ باوەڕان) دادەنێ (یاخود تاوەکو جەنگ کۆتایی دێت بە نەمانی بت پەرستان).

دەربارەی کوشتن دەفەرموێت: (مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَن يَكُونَ لَهُۥٓ أَسْرَىٰ حَتَّىٰ يُثْخِنَ فِي ٱلْأَرْضِ) الانفال: ٦٧

واتە: بۆ هیچ پێغەمبەرێك ڕەوا نیە کە دیلی (لە دوژمنان) هەبێت هەتا کوشتاری زۆریان لێنەکات لە زەویدا.

دەربارەی بە کۆیلەکردنیش لە سوننەتی ڕاست و دروستی پێغەمبەر (ﷺ)دا هاتووە کە خودی خۆی لە هەندێك لە جەنگەکاندا دیلی کردووە بە کۆیلە، هەروەك بە کۆیلە کردنی ژن و منداڵی جولەکەکانی بەنی قورەیزە.

ئا لێرەشەوە، پێشەوای موسڵمانان مافی ڕەهای هەیە لە هەڵبژاردنی هەریەکێك لەو چوار خاڵەی سەرەوە.

هەڵبژاردنەکەش بەپێی بەرژەوەندی مسوڵمانانە لەڕووی بەهێزی و لاوازیانەوە... هەروەها دەشتوانێت تەماشای مامەڵەی دوژمنان بکات لەگەڵ دیلی موسڵمانان، بۆئەوەی ئەمیش بەهەمان شێوە مامەڵە لەگەڵ دیلەکانی ئەواندا بکات، بەپێی بنەما سەرەکیەکەی (مامەڵەکردنی هاوشێوە)، کە قورئانی پیرۆز دایناوە (وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا) الشورى: ٤٠

واتە: لە تۆڵەی هەر خراپەیەك خراپەیەكە بە وێنەی خۆی.

هەروەها گەورەی موسڵمانان دەتوانێت تەماشای گیانی لێبوردەیی ئیسلام بکات لە هەڵسوکەوتی لەگەڵ دیلەکان، لەسەر بنەمای ئازادکردنیان یان وەرگرتنی فیدیە لە بریتیان، بۆ ئەوەی بەم رەفتارەی وانەیەکی مەزنی لێبوردەیی لەکاتی دەسەڵاتدا نیشانی دوژمنان بدات، هەروەك چۆن سوڵتان صلاح الدینی ئەیوبی بەرامبەر دیلی خاچپەرستەکان ئەم کارەی کرد، کاتێك لە جەنگی یەکلاکەرەوەی (حطین)دا سەرکەوت بەسەریاندا و هەندێکیانی ئازادکردو فدیەی لە ئەوانی تریان وەرگرت، ئەگەر بیویستایە بیان کوژێت ئەوە دادگەری ئەنجام دەدا لەسەر بنەمای مامەڵەکردنی هاوشێوە، لەبەر ئەوەی خاچ پەرستەکان لە جەنگی یەکەمی خاچ پەرستەکاندا لەیەك رۆژدا حەفتا هەزار یان زیاتریان لەموسڵمانان کوشت. ڕەحمەتی خودا لەو کەسەی کە فەرمویەتی:

ملكنا فكان العدل منا سجـــية
فلما ملكتم سال بالدم ابطـــح
و حللتم قتل الاساري و طــالما
غدونا علي الاسري نمن ونصفح
فحسبكم هـــذا التفوت بيننا
وكل انـــاء بالذي فيه ينضـــح

واتە: دەسەڵاتمان وەرگرت دادپەروەری سیفەتێك بوو تیاماندا
کاتێك ئێوە دەسەڵاتتان وەرگرت خوێن لە (ابطح)[1] رۆیشت
کوشتنی دیلتان حەڵال کرد لە کاتێکدا

---

(١) شوێنێکە کە ووردە بەردی زۆر بێت، یان دۆڵێکە لە مەککە (وەرگێر)

ئێمە دەچووینە سەر دیلەکان ئازدمان دەکردن و لێیان دەبوراین.
ئەگەر هەر ئەم جیاوازییەهەبێت لە نێوانماندا بەسە
هەر دەفرێك بەوەی تیایدایە لەسەری دەڕژێت.

لەمەی کە ختستمانە ڕوو دەردەکەوێت کە پێشەوای موسوڵمانان دەسەڵات و ئازادی تەواوی هەیە لەوەدا کە چۆنی بەباش دەزانێت ئاوا مامەڵە بکات لەگەڵ دیلی دوژمناندا، واتە ئازادکردن بەخۆڕایی یان وەرگرتنی فیدیە و بریتی یان کوشتن یان کۆیلەکردن. جا ئەگەر هاتوو پێشەوای موسوڵمانان بەوجۆرەی بەباش دەزانی لە ئێستادا پەنا نەباتە بەر کۆیلەکردنی دیل بەهۆی ئەوەی کە جیهان ڕێك کەوتوون لەسەر قەدەغەکردنی کۆیلە، یاخود لەو ڕوانگەیەوە کە یەکێك لە ئامانجە گشتیەکانی ئیسلام بریتیە لە ئازادکردنی کۆیلە، یاخود لە ڕوانگەی گیانی لێ بوردنی قورئانیی لە مامەڵەکردن لەگەڵ دیلەکان لەسەر بنەمای ئازادکردن بە خۆڕایی یان وەرگرتنی فیدیە و بریتی ... ئەوە تواناو دەسەڵاتی ئەوەی هەیە جگە لە بەکۆیلەکردن یەکێکی تر لەو سێ ڕێگایە هەڵ بژێرێت کە لەبەردەمیدایە، بۆ ئەوەی دوای کۆتایی هاتنی جەنگ جێبەجێی بکات بەسەر ئەو کەسانەی بەدیلی دەکەونە دەستی موسوڵمانان.

ئەمەش ئەو کارە بوو کە خەلیفەی عوسمانی (محمد فاتح) کردی کاتێك لە پەیماننامەیەکی نێودەوڵەتیدا لەگەڵ دەوڵەتەکاندا ڕێکەوت لەسەر هەڵوەشاندنەوەی بە کۆیلەکردنی دیل لە جەنگەکاندا، ئیتر لەو کاتەوە تا ئێستا دەوڵەتەکان لەسەر ئەم پەیماننامە دەڕۆن و کاری پێ دەکەن و بەکۆیلەکردن لەجەنگەکاندا قەدەغەکرا!! ئەمەش ئەوە ناگەیەنێت کە کۆیلایەتی بەیەکجاری هەڵوەشاوەتەوە و لەڕوی

یاساییشەوە كۆتایی پێ هاتووە - هەروەك هەندێك وا گومان دەبەن - بەڵكو واتای ئەوەیە كە پێشەوای مسوڵمانان لەبەر هۆكارێكی شەرعی دەسەڵاتی خۆی بەكارهێناوە لە هەڵبژاردنی ئازادكردن بە منەت یان بە فیدیە بەسەر بە كۆیلە كردنی دیلی جەنگدا.

لەوانەیە ڕۆژێك بێتە پێشەوە سیستمە كۆمەڵایەتەكانی جیهان ڕێگە بە دووبارە كۆیلە كردنی دیلی جەنگ بداتەوە، نابێت ئیسلامیش لەم حاڵەتەدا دەست بەسراو بێت بەرامبەر ئەم ڕووداوە تازەیەو بێگومان دەبێت (مامەڵەكردنی هاوشێوە) پەیڕەو بكات.

پوخـــتەی قســە:

ئیسلام هەموو سەرچاوە كۆنەكانی كۆیلایەتی وشك كرد، جگە لە یەك سەرچاوە نەبێت، ئەویش كۆیلەكردنی دیلەكانی جەنگە لە شەڕێكی ڕەواو شەرعیدا، ئەمەش بەو مەرجەی پێشەوای موسوڵمانان بەرژەوەندییەكی بینی لەو بەكۆیلە كردنەدا.

ئەگەر جیهان ڕێك بكەون لەسەر حەرام كردنی بە كۆیلەكردن لە جەنگدا هەروەك سوڵتانی عوسمانی محمد الفاتح (خوا لێی خۆش بێت) كردی، ئەوە پێشەوای موسوڵمانانیش دەتوانێت لەبری بەكۆیلەكردن ئازادكردنی بە منەت یان ئازادكردن بەدانی فیدیە بەكار بهێنێت، بەو پێیەی ئیسلام پێشەوای موسڵمانانی سەرپشك كردووە لەنێوان (٤) كاردا: ئازادكردن بە خۆڕایی یان بە فیدیە و بریتی یان كوشتن یان بەكۆیلە كردن.

لێرەشدا و لەژێر ڕۆشنایی ئەو بەرژەوەندیەی كە خەیری ئیسلام و موسڵمانان و مرۆڤایەتی بە گشتی تێدابێت یەكێك لەو چوارە هەڵدەبژێرێت... خواش خۆی زاناترە.

ئیسلام چۆن مامەڵەی لەگەڵ کۆیلەدا کردووە؟

هیچ سیستمێکی کۆمەڵایەتی نییە لەجیهاندا وەك ئیسلام مامەڵەیەکی مرۆڤانەی بەڕێزی لەگەڵ کۆیلەدا کردبێت.

دەتوانین ئەم مامەڵەیە بەرامبەر کۆیلە لە سیستمی ئیسلامیدا کورت بکەینەوە بۆ سێ بەندی بنەڕەتی:

بەندی یەکەم: تەماشاکردنی کۆیلە وەك کائینێك کە مافی ڕێزو ژیانی هەیە.

بەندی دووەم: یەکسانکردنی مرۆڤ لە رەگەزی مرۆڤایەتیدا لەڕوی ئەرك و مافەوە.

بەندی سێیەم: مامەڵەکردنێکی مرۆڤانەی تایبەت لەگەڵ کۆیلە، بەجۆرێکی ئەوتۆ کە هەست بە مرۆڤایەتی خۆی بکات لەکاتی مامەڵەکردنی لەگەڵ خەڵکانی تردا.

هەرچی ئەو لایەنەیانە کە پەیوەستە بە دانانی کۆیلە وەك کائینێك کە مافی ڕێزگرتن و ژیانی هەیە:

ئەوە ئیسلام کاتێك هات، هات بۆ ئەوەی پێیان بڵێت مرۆڤەکان بەجیاوازی رەگەزو رەنگ و ئاستی بژێوی و بارودۆخیانەوە هەموویان یەك بنەچەو یەك چارەنوسیان هەیە.

هات بۆئەوەی بلێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّا خَلَقۡنَٰكُم مِّن ذَكَرٖ وَأُنثَىٰ وَجَعَلۡنَٰكُمۡ شُعُوبٗا وَقَبَآئِلَ لِتَعَارَفُوٓاْۚ إِنَّ أَكۡرَمَكُمۡ عِندَ ٱللَّهِ أَتۡقَىٰكُمۡ﴾ الحجرات : ١٣

واتە: ئەی خەڵکینە بێگومان ئێمە دروستمان کردوون لە نێر و مێیەك و کردومانن بە چەند گەل و هۆزەوە تا یەکتری بناسن، بەراستی بەڕێزترینتان لای خودا پارێزگارترینتانە.

ئیسلام هات بۆ دەرخستنی ئەوەی کە لە سەر زمانی خاوەن پەیامەکەوە محمد کوڕی عبداللە (ﷺ) ڕونی بکاتەوە کە خانەدان فەزلی نییە بەسەر کۆیلەدا، سپی فەزلی نیە بەسەر ڕەش پێستدا، عەرەب فەزلی نیە بەسەر کەسانێکدا کە عەرەب نین، تەنها بە لە خواترسان نەبێت، ڕیوایەتی مسلم و طبری یە کە پێغەمبەری خودا (ﷺ) لەحەجیماڵئاواییدا لە (مینا)[1] بنەماکانی مافی مرۆڤی چەسپاندو فەرمووی:

(أنتُم بَنو ءادَمَ وَ ءادَمُ مِنْ تُراب، وَ إنَهُ لا فَضلَ لِعَرَبِّي عَلى أَعْجَمِي، وَ لا لأعجَمِي عَلى عربي، وَلا أسوَدَ عَلى أَحمَر وَلا احمَرَ عَلى أسوَدَ إلا بِالتَقْوى)[2] واتە ئێوە نەوەی ئادەمن و ئادەمیش لە خۆڵە، هیچ جیاوازییەك نییە لە نێوان عەرەب و غەیرە عەرەبێکدا، لە نێوان سورو ڕەشێکدا مەگەر بە لە خواترسان و پارێزگاری کردن نەبێت.

لەم دەقانەوە روون دەبێتەوە کە کۆیلە لە سیستەمی ئیسلامیدا بونەوەرێکی زیندووەو وەك هەر دروستکراوێکی تر مافی ڕێزگرتن و ژیانی هەیە، ئەو و هیچ مرۆڤێکی تر جیاوازیان نییە، ڕەگەزی

---

(١) ئەو شوێنەیە کە حاجیان تیایدا دەمێننەوە پێش عەرەفە.

(٢) سەرچاوەی حەدیس

هەرچەند بەرزبێت و ناوو ناوبانگی هەرچەند گەورەبێ، تەنها بە لە خواترسان و کردەوەی چاك نەبێت.

هەرچی ئەو لایەنەشە کە پەیوەستە بە یەکسانی کۆیلە لەگەڵ ڕەگەزی مرۆڤدا لە ئەرك و مافدا:

ئەوە ئاینی ئیسلام لە نێوان کۆیلەو هەر مرۆڤێکی تردا لە ئەرك و مافدا یەکسانی کردوون، لە هەندێ حاڵەتی تایبەتدا نەبێت کە ئیسلام کۆیلەی بەخشیوە لێیان بەهۆی ئەوەی کە دژ دەوەستێتەوە لەگەڵ ئەو بەرپرسیارێتیانەی کە پێی سپێردراوە، وەك بەخشینی لە نوێژی هەینی و فەریزەی حەج.

لەسەر بنەمای بڕیاردانی ئەو بنەمای یەکسانی یەی کە ئیسلام بەخشیویەتی بە کۆیلە:

ئیسلام دانی ناوە بەوەدا کە کۆیلەکان لە سزاو سنورەکاندا لەگەڵ کەسانی ئازاددا یەکسان بن:

بوخاری و موسلیم و ئەبوداودو ترمزی لە پێغەمبەری خوداوە گێڕاویانەتەوە کە (من قتل عبده قتلناه، ومن جدع عبده جدعناه[1] ومن خصي عبده خصيناه)

واتە: هەرکەسێك کۆیلەکەی بکوژێت دەیکوژینەوە، هەرکەسێك هەتکی کۆیلەکەی بکات هەتکی دەکەینەوە، هەرکەس کۆیلەکەی بخەسێنێت دەی خەسێنینەوە.

---

(١) الجدع: لوت بڕین یان گوێ بڕین، دەست بڕین، لێو بڕینیش دەگرێتەوە

دەبێت ئەوەش بزانین کە ئیسلام سزاو تۆڵەی لەسەر کۆیلەکان سوك کردووە و بە نیوەی سزای کەسانی ئازادی داناوە، لەبەر هەندێك هۆکاری دەروونی و کۆمەڵایەتی و مرۆڤایەتی.

ئیسلام دانی ناوە بە بنەمای برایەتی موسوڵمانێتی بۆ کۆیلەکان:

لە دیارترین وێنەو ماناکانیدا، ئەوان لەگەڵ خانەدانەکاندا خۆشەویستی یەکترو هاوکاری یەکترین، پێشەوا بوخاری لە پێغەمبەری خوداوە (ﷺ) گێراویەتیەوە کە دەرفەرموێت: (اخوانکم خولکم ملکهم الله اياكم، فمن كان اخوه تحت يده فليطعمه مما يطعم وليلبسه مما يلبس، ولاتكلفوهم من الاعمال ما لا يطيقون، فان كلفتوهم فاعينوهم).

واتە: براکانتان بەندەکانتانن خوای گەورەش خستونیەتیە ژێر دەستی ئێوەوە، جا هەرکەسێك براکەی لەژێر دەستیایەتی با لەو خۆراکەی بداتیێ کە خۆی دەیخوات لەو پۆشاکەی لەبەربکات کە خۆی دەیپۆشێت و کارێکیان پێ مەسپێرن کە لەتوانایاندا نییە ئەنجامی بدەن، ئەگەر کارێکتان پێ سپاردن هاوکاریان بکەن و یارمەتیان بدەن.

ئیسلام دانی ناوە بە بنەمای یەکسانیی لە پاداشتی قیامەتیدا بۆ کۆیلەکان

کۆیلەکان وەك کەسانی ئازاد وان لە بەدەستهێنانی نازو نیعمەتەکانی بەهەشتدا، ئەگەر هاتوو لەسەر ڕێی ڕاست دامەزراو بوون و کردەوەی چاکیان ئەنجام دا... خودای گەورە (جل جلاله) دەفەرموێت:
(وَمَنْ عَمِلَ صَٰلِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُوْلَٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ ٱلْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ فِيهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ) غافر: ٤٠

واتە: هەر کەسێکیش چاکەی کردبێت ئافرەت بێت یان پیاو و باوەڕداربێت، ئا ئەوانە دەچنە بەهەشتەوە و لەوێدا بێ هەژمار ڕزق و ڕۆزیان پێدەدرێ.

دەستەواژەی ئایەتەکەش گشتی یە بۆ هەموو نێر و مێیەك، جا کۆیلەبن یان ئازاد، هەژاربن یان دەوڵەمەند.

ئیسلام بڕیاری بنەمای کەرامەتی مرۆڤایەتی داوە بۆ کۆیلە:

کۆیلە وەك ئازاد وایە لە ئەسڵی مرۆڤایەتیدا، وەك خودای گەورە دەفەرموێت: (وَمَن لَّمْ يَسْتَطِعْ مِنكُمْ طَوْلًا أَن يَنكِحَ ٱلْمُحْصَنَٰتِ ٱلْمُؤْمِنَٰتِ فَمِن مَّا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُكُم مِّن فَتَيَٰتِكُمُ ٱلْمُؤْمِنَٰتِ وَٱللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَٰنِكُم بَعْضُكُم مِّنۢ بَعْضٍ) سورة النساء : ٢٥

واتە: وە ئەوەی لە ئێوە نەیتوانی لەبەر هەژاری ئافرەتانی ئازادی ئیماندار مارە بکات ئەوە دەتوانن ئافرەتانی کەنیزەکی باوەڕدار مارە بکەن، وە خوا زاناترە بە باوەڕەکەتان هەندێکتان لە هەندێکی ترتانن (هەموتان نەوەی ئادەمن).

ئەم ئایەتە لەبارەی دروستی مارەکردنی ئافرەتانی کەنیزەکی موسوڵمان بۆ ئەوکەسانەی کە ناتوانن ئافرەتانی داوێن پاکی ئازاد مارە بکەن هاتۆتە خوارەوە، ئایەتەکە بڕیاری لەسەر ئەوە داوە کە لەڕووی بنەچەی دروستبوون و چارەنوسیانەوە هیچ جیاوازیەك نییە لەنێوان ئافرەتانی ئازاد و کەنیزەك و ئەو کەسانەی دەیان هێنن.

ئەم بنەمایانەی ئیسلام بڕیاری لەسەر داون بۆ کۆیلە بەڵگەیەکی ڕوونە لەسەر بڕیاردانی ئیسلام لەبارەی بیرۆکەی یەکسانی مرۆڤایەتی تەواو لە نێوان کۆیلە و گەورەکەیاندا، کە ئەمە لەڕاستیدا بنەمایەکی نەمرەو بەدرێژایی مێژووی مرۆڤایەتی و بەئێستاشەوە هیچ یاسایەکی مرۆڤکرد و سیستمێکی زەمینی نەیتوانیوە پێی بگات... کە ئەمەش دوویات کردنەوەی ئەوەیە کە ئیسلام ئاینی زەمینەبینی و ژیانە هەتا ئەو ڕۆژەی خودا زەوی بە ئاوەدانی دەهێڵێتەوە.

دەربارەی هەڵسوکەوت کردن لەگەڵ کۆیلە بەشێوەیەکی مرۆڤانە

ئیسلام لە پرۆگرامە کردەییەکانی و ڕاسپاردەکانیدا داوای کردووە بەجۆرێك مامەڵە بکرێت لەگەڵ کۆیلەدا کە بەدرێژایی مێژو نەوە یەك لەدوای یەکەکانی موسوڵمانان شانازی پێوە بکەن.

یەکێك لەو ڕاسپاردانەش ئەوەیە کە خاوەن کۆیلەکە چی دەخوات دەبێت لەو خواردنەش بدات بە کۆیلەکە و ئەو جل و بەرگانەی لەبەری دەکات دەبێت لەو جل و بەرگانەش بۆ کۆیلەکەی دابین بکات، کەمێك پێش ئێستا باسی فەرمودەیەکمان کرد کە دەفەرموێت: (فمن كان اخوه تحت يده فليطعمه مما يطعم، وليلبسه مما يلبس).

یەکێکی تر لەو ڕاسپاردانە ئەوەیە کە نابێت ئەو کارانەی پێ بکات کە لەتوانای ئەودا نییە، بەهەمان شێوە پێشتر باسی ئەم فەرموودەیەمان کرد: (ولا تكلفوهم من الاعمال مالا يطيقونه فان كلفتموهم فاعينوهم)

ڕاسپاردەیەکی تریان ئەوەیە کە دەبێت بەجۆرێك هەڵسوکەوت بکرێت لەگەڵ کۆیلەدا کە هەست بکات لەناو خزم و کەسوکاری خۆیدایە، بەبەڵگەی ئەو فەرموودە دروستەی کە دەفەرموێت: (لايقل أحدكم: هذا عبدي و هذه امتي بل يقل فتاي وفتاتي) واتە بە ژێر دەستەکانتان مەڵێن ئەمە کۆیلەمە یان کەنیزەکمە بەڵکو بڵێن ئەمە کوڕمە یان کچمە.

یەکێك لە ڕاسپاردەکانی تر ئەوەیە کە هەرکەس بیەوێت دەتوانێت هاوسەرگیری بکات لەگەڵ کەنیزەکدا، هەروەك خودای گەورە (جل جلاله) دەفەرموێت ﴿وَمَن لَّمۡ يَسۡتَطِعۡ مِنكُمۡ طَوۡلًا أَن يَنكِحَ ٱلۡمُحۡصَنَٰتِ ٱلۡمُؤۡمِنَٰتِ فَمِن مَّا مَلَكَتۡ أَيۡمَٰنُكُم مِّن فَتَيَٰتِكُمُ ٱلۡمُؤۡمِنَٰتِۚ وَٱللَّهُ أَعۡلَمُ بِإِيمَٰنِكُمۚ بَعۡضُكُم مِّنۢ بَعۡضٖۚ فَٱنكِحُوهُنَّ بِإِذۡنِ أَهۡلِهِنَّ وَءَاتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ﴾ النساء :٢٥

واتە: وە ئەوەی لە ئێوە نەیتوانی لەبەر هەژاری ئافرەتانی ئازادی ئیماندار مارە بکات ئەوە کەنیزەکەکانتان مارە بکەن، وە خوا زاناترە بە باوەڕەکەتان...... لەبەر ئەوە مارەیان بکەن بەڕەزامەندی خاوەنەکانیان و مارەییەکەیان پێبدەن.

یەکێکی تر لە ڕاسپاردەکان ئەوەیە کە هەڵسوکەوتیان لەگەڵ بکرێت هەروەك چۆن لەگەڵ دایك و باوك و خزمە نزیکەکان هەڵسوکەوت دەکەن، هەروەك خودای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَبِٱلۡوَٰلِدَيۡنِ إِحۡسَٰنٗا وَبِذِي ٱلۡقُرۡبَىٰ وَٱلۡيَتَٰمَىٰ وَٱلۡمَسَٰكِينِ وَٱلۡجَارِ ذِي ٱلۡقُرۡبَىٰ وَٱلۡجَارِ ٱلۡجُنُبِ وَٱلصَّاحِبِ بِٱلۡجَنۢبِ وَٱبۡنِ ٱلسَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتۡ أَيۡمَٰنُكُمۡۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ مُخۡتَالٗا فَخُورًا ٣٦﴾ النساء :٣٦

واتە: هەروەها لەگەڵ دایك و باوکتاندا چاك بن وە لەگەڵ خزم ونزیکانو هەتیوانو هەژارانو هاوسێی خزم و هاوسێی بێگانە یان دوورو، هاوڕێی هەمیشەیی یان هاوڕێی سەفەر و ڕێبوار و ئەوانەی بوون بە موڵکتان (چاك بن لەگەڵیاندا) بەڕاستی خوا ئەو کەسەی خۆش ناوێت کە خۆبەزل زان و شانازیکەر بێت.

ASTANA

یەکێکی تر لە راسپاردەو بەرنامەکان بریتیە لە دانانی پلانێکی کرداری بۆ ئازاد کردنی کۆیلە. کە بەویستی خوا دواتر بەدووررو درێژی لەبەشێکی سەربەخۆدا ئەم خاڵەیان ڕوون دەکەینەوە.

مامەڵەکردنی بەرزو جوانی شەریعەتی ئیسلام لەگەڵ کۆیلەدا گەشتە ڕادەیەك کە تەنها بەوەندەی گەورەکە لە کۆیلەکەی بدات بەبێ ئەوەی بیانویەکی شەرعی هەبێت - وەك دواتر باسی دەکەین - دەبێت ئازادی بکات.

نەك هەر ئەوە بەڵکو ئیسلام لە هەڵسوکەوت کردنی باشی لەگەڵ کۆیلەو گێڕانەوەی مانای مرۆڤایەتی بۆی گەشتە پلەیەکی جوان و سەرسوڕهێنەر لە بواری کرداریدا.

لەخوارەوە هەندێك لەو نمونانەتان بۆ باس دەکەین کە محمد قطب[١] لە پەڕاوی (الشبهات)دا باسی دەکات:

- پێغەمبەری خوا (ﷺ) برایەتی خستە نێوان هەندێك لە کۆیلە و گەورەکانی قوڕەیش وەك:

برایەتی خستە نێوان بیلالی حەبەشی و خالید کوڕی ڕوەیحە خەسعەمی...

برایەتی خستە نێوان زەیدی کوڕی حاریسەو حەمزەی کوڕی عەبدولموتەلیبی مامی.

برایەتی خستە نێوان زەید و ئەبوبکری صدیق ... ڕەزای خودا لە هەموویان بێت.

---

(١) یەکێکە لە بیریارە ئیسلامیەکان و خەڵکی میسرەو برای شەهید سید قطبە

ئەم برایەتیە پەیوەندیەکی ڕاستەقینە بوو، بەجۆرێك کە یەکسان بوو بە پەیوەندی لەسەر بنەمای خوێن و خزمایەتی پشتاو پشت، تەنانەت دەگاتە ئاستی بەشداریکردن لەمیراتدا..

پێغەمبەری خودا (ﷺ) بەوەشەوە نەوەستا...

بەڵکو زەینەبی کچی جەحشی کچە پوری خۆیی مارە کرد لە کۆیلەکەی خۆی کە زەیدی کوڕی حارسە بوو.

هاوسەرگیریش مەسەلەیەکی زۆرهەستیارە بەتایبەتی لای ئافرەت، چونکە ئافرەت بە هاوسەرگیریەك ڕازی دەبێت کە کەسەکە ئاستی لەخۆی بەرزتربێت، بەڵام ڕازی نابێت شوو بەکەسێك بکات لە ڕووی بنەچەو ناوبانگ و سەروەت و سامانەوە ئاستی نزمتر بێت لە خۆی چونکە پێی وایە ئەم هاوسەرگیریە لە ئاستی دادەبەزێنێت و لە گەورەیی و شکۆی کەم دەکاتەوە، بەڵام پێغەمبەری خودا (درودی خودای لێبێت) لەم کارەی مەبەست و ئامانجێکی گەورەتری هەیە، ئەویش بەرزکردنەوەی کۆیلەیە لەو پلە کەمەی کە لەلایەن کۆمەڵگە ستەمکارەکانەوە پێی درابوو بۆ ئاستێکی بەرزتر لە پلەوپایەی گەورەکانی قورەیش .. بەڵکو لە پێناوی ئەوەدا کە ڕەگ وڕیشەی دەمارگیری نەفامی لەبن بهێنێت.

پێغەمبەری خودا (دوردی خودای لێبێت) بەمەشەوە نەوەستا:

- بەڵکو زەیدی کوڕی حاریسەی کۆیلەی خۆی کردە سەرکردەی سوپایەك کە کۆچەران و پشتیوانانی گەورەی قورەیشیان تێدابوو بۆ جەنگ کردن لەگەڵ ڕۆم لە جەنگی (مؤتە)دا ڕەوانەی کردن، هەروەها کوڕەکەشی (ئوسامەی کوڕی زەیدا) کر د بە سەرکردەی

سوپایەك كە ابوبكرو عومەر وەزیرانی پێغەمبەری خودا (درودی خودایان لێبێت) و دوو خەلیفەكەی دوای خۆی سەربازی ئەو سوپایە بوون. بەم كارانەشی پێغەمبەری خودا (ﷺ) نەك هەر كۆیلەكانی یەكسان كرد لەگەڵ مرۆڤە ئازادەكان بەڵكو مافی سەركردایەتی مرۆڤە ئازادەكانیشی پێدان، هەروەك پێشەوا بوخاری گێڕاویەتیەوە كە پێغەمبەری خودا (ﷺ) دەفەرموێت (إسمَعوا وَ أطيعُوا وَلَو إستَعمَلَ عَلَيكُم عَبدٌ حَبَشِي كَأنَ رَأسَهُ زَبيبَةٌ مَا أَقامَ فِيكُم كِتابُ اَلله) واتە گوێڕایەڵ و ملكەچ بن ئەگەر بەندەیەكی حەبەشیش سەروكارتان بێت كە سەری وەك رەشە ترێی وشكراوە وا بێت، مادەم بە كتابی خوا فەرمانڕەوای دەكات لە نێوانیاندا.

بەم كارەش مافی گرتنەدەستی بەرزترینی هەموو پلەكانی بەخشی بە كۆیلەكان، كە بریتیە لە پێشەوایەتی كردنی موسوڵمانان بەو مەرجەی لێهاتووبێت و شیاوی گرتنەدەستی ئەو پۆستەبێت، هەروەك خەلیفە عومەر (ڕەزای خوای لێبێت) فەرمووی (لَو كانَ سَالم مَولى أبي حُذَيفَة حَيّا لَوَلَيتَهُ) واتە: ئەگەر سالمی كۆیلەی ابی حوزەیفە بمایە دەمكردە بەرپرس، پێشەوا عومەر لەسەر ئەو ڕێگایە دەڕۆشت كە پێغەمبەری خوا (ﷺ) بناغەی دانابوو.

گومانی تێدا نییە كەئەم هەڵسوكەوتەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) و جێنشینە بەڕێزەكانی دوای خۆی جگە لەوەی كە بووە هۆی بەرزكردنەوەی ڕێزو حورمەتی كۆیلە و خزمەتكارەكان ، لە ڕەگ دەرهێنان و ڕیشەكێش كردنی شانازی كردن بە بنەچەو پشتەوە، بەخشینی پلە و پۆستیش بوو بە كەسە بەهێزەكان، بێ گوێدانە بنەچەو ڕەگەزو ڕەنگیان .. ئەوەی ئەم ڕاستیەش پشتڕاست دەكاتەوە ئەوەیە كە هەندێك لە دووڕوان ڕەخنەیان

ASTANA

گرت لە سەرکردایەتی (اسامەی کوری زەید) پێغەمبەری خواش (ﷺ) فەرمووی: (أن يَطعَنوا بِإمرة أسامة فَقَد طَعَنوا بِأمرة أبِيهِ مِن قَبل، فَوَاللهِ إِنَّ أسامَةَ لَجَدير بِالامارَةِ كَما أَنَّ أَباهُ لَجَديرٌ بِها)

واتە: ئەگەر تانە لە سەرکردایەتی ئوسامە بدەن ئەوە بەدڵنیاییەوە پێشتریش تانەیان داوە لە سەرکردایەتی باوکی، سوێند بە خوا ئوسامە شایەنی سەرکردایەتی یە هەروەك چۆن باوکیشی شایەن بووە .

ئەو پرۆگرام و راسپاردە و نمونانەی کە ئیسلام دایناوە بۆ مامەڵەکردن لەگەڵ کۆیلەو رێزگردنی و چاکەکردن لەگەڵیدا، مەبەست لێی - هەروەك لە باسی ئازادی کۆیلەدا دێینە سەری - بۆ ئەوەیە کە کۆیلە هەست بکات مرۆڤێکە خاوەن کیان و رێز و پێگەی مرۆڤایەتیە، هەتا دەگاتە ئاستێك لە قولآیی ویژدانیەوە هەست بەوە دەکات کە مافی رێزو ژیانی هەیە... ئیتر داوای ئازادی خۆی دەکات، نەك هەر ئەوە، بەڵکو رێگای ئازادی دەگرێتەبەر بۆ ئەوەی بەتەواوی لە کۆیلایەتی و بەندایەتی ئازادی ببێتو لەکۆتاییدا بچێتە ریزی مرۆڤە ئازادەکانەوە.

ئەمە لەکوێ و ئەو مامەڵە ستەمکارییە لەکوێ کە لەپێش هاتنی ئیسلام و دوای ئیسلامیش لەگەڵ کۆیلەدا دەکرێت، بەشێوەیەك تەماشای کۆیلەیان دەکرد، کە لەرەگەزی گەورەو سەردارەکان نین... بەڵکو بەو چاوەوە تەماشایان دەکردن کە بۆئەوە دروستکراون خزمەتی گەورەکان بکەن و بکرێن بە کۆیلەو بەردەستی گەورەو دەوڵەمەندەکان!!!
هەر بۆیە هەرگیز هەستیان بە تاوان نەدەکرد بە کوشتن و سزادان و داخ کردن و ناچارکردنیان بەئەنجامدانی قورسترین و قێزەونترین کاروبارەکان!!

ئیسلام چۆن كۆیلەی ئازادكرد؟

پێشتر باسمان لەوە كرد كاتێك كە ئیسلام بەرنامەو راسپاردەكانی خۆی دانا بۆ بەرزكردنەوەی ئاستی كۆیلەكان لەڕووی: كۆمەڵایەتی، بەباشی هەڵسوكەوت كردن لەگەڵیان، رێزگرتنیان، چاك بوون بۆیان. مەبەست لێی ئەوەبوو كە كۆیلە هەست بە بوون و كەرامەتی مرۆڤانەی خۆی بكات، بۆئەوەی كاتێك بەڕاستی هەستی بەو بوونە مرۆڤانەیەی خۆی كردوو تام وچێژی راستەقینەی ئەو رێزو كەرامەتەی كرد، داوای ئازادبوونی لە كۆیلایەتی بكات، رێگای ئازادبوون بگرێتەبەر هەتا لەكۆتاییدا ئازادی تەواوەتی بەدەست بهێنێت.

ئەمەش مانای ئەوەیە كە ئیسلام پێش ئەوەی بە كردار كۆیلەكان ئازاد بكات، هاتووە لەڕێگای ئەو بەرنامەیەی دای ناوە لەناخ و قوڵایی ویژدانیەوە كۆیلەكەی ئازاد كردووە، بۆ ئەوەی هەست بە بوونی خۆی بكات و بەڕاستگۆیی و عەزیمەتەوە داوای ئازادی بكات، كە هەر ئەمەشە دەستەبەریی راستەقینە بۆ ئازادبوون!!

ئازادكردنی كۆیلە بە دەركردنی فەرمان - هەروەك محمد قطب - دەڵێت نەدەبووە هۆی ئازادكردنی كۆیلەكان... ئەزمونی ئەمریكا لە ئازادكرنی كۆیلەكان لەسەر دەستی (ئەبراهام لنكۆڵن) بە یەك واژۆ شایەتێكی ئاشكرای ئەوەیە كە دەیڵێین، چونكە ئەو كۆیلانەی لەسەر دەستی لنكۆڵن - لە رووكاردا- بە دەركردنی یاسا ئازادی كردن

بەرگەی ئازادبوونیان نەگرت و هەر زوو - لەناخەوە - گەڕانەوە بۆلای گەورەکانیان، ئازاد نەبوون!! بۆچی؟.

لەبەرئەوەی ژیانیان لەژێر سایەی کۆیلایەتی بەردەوامدا وای لە ئامرازی دەروونی و ویژدانییان کردبوو کە لەگەڵ ئەو بارودۆخەدا رابێن، بۆیە ئامێری گوێڕایەڵی و ملکەچیان گەشتبووە ئەوپەڕی، ئامرازی هەستکردن بە بوون و کەرامەتیشیان تا ئەوپەڕی رادەی خۆی کزولاواز بووبوو!!

جیاوازییەکی گەورە هەیە لەنێوان یاسای خوا کە مرۆڤ هاندەدات بۆ داواکرنی ئازادی و هۆکارو ئامرازی بۆ دابین دەکات و هەرکات و ساتێك داوای بکەن ئەو ئازادیەیان دەداتێ، لەگەڵ یاسا دانراوەکانی تردا کە لێ دەگەڕێت کاروبارەکان ئاڵۆزدەبن و تەنگ و چەڵەمە دروست دەبێتو بەو هۆیەشەوە شۆڕشە ئابوری و کۆمەڵایەتیەکان بەرپا دەبن و سەدەها و هەزارەها مرۆڤ تیادا دەبنە قوربانی، سەرەنجامیش بەزۆرو ناچاری نەبێت ئازادی نادرێت بەوکەسانەی کە داوای دەکەن!!

لە باشی یە گەورەکانی ئیسلام دەربارەی بەندە ئەوەبوو کە ئیسلام پێداگری کرد بۆ ئازادکردنی کۆیلە لە ناخ و دەرەوەشیاندا.

لەڕووی دەرونیەوە: وای لێ کردووە لەناخەوە هەست بکات بە نیعمەتی ئازادی و هەوڵدان بۆ ئەوەی بەهەر نرخێك بووە بەدەستی بهێنێت. لەڕووی دەرەکیەوە: یاسا و رێسای دانا بۆ ئەم پرۆسەی ئازاد کردنە. ئەمەش مانای ئەوەیە کە ئیسلام بۆ ئازادی کۆیلەکان تەنها پشت بە نیەتیکی چاك نابەستێت وەك ئەوەی (ئەبراهام لنکۆڵن) کردی بە دەرکردنی یاسایەك کە لە دەروونی هاوڵاتیاندا هیچ بەهاو

نرخێکی نەبوو، کە سەلمێنەری ئەو راستییەیە ئیسلام زۆر بەقوڵی لە سروشتی مرۆڤایەتی تێگەیشتووەو ئاگادارە لە باشترین هۆکارەکانی چارەسەرکردنی ئەم دۆزە.

با ئەوەش لەولاوە بوەستێت کە هەستا بە پێدانی ماف بەخاوەن مافەکان و پەروەردەکردنیان و ئامادەکردنیان لەسەر دەستگرتن بەو مافانەو بەرگەگرتنی شوێنەوارەکانی... بەرلەوەی ململانێ بکەن لەپێناوی ئەو مافانەدا - وەك چۆن لە ئەورووپای سەدەکانی ناوەڕاستدا روویدا - ئەو ململانێ بێزراو و ناشرینەی کە هەست و ویژدانی مرۆڤایەتی وشك دەکات و رق و کینە دەچێنێت لەدەروونی مرۆڤدا و دەبێتە هۆی خراپکردنی هەموو ئەو شتانەی کە رەنگە مرۆڤایەتی لەو رێگایەدا بەدەستی بهێنێت!! دوای ئەم ئاوڕدانەوە گرنگە کورتەی ئازادکردنی کۆیلە لە ناخەوە، دەگەڕێنەوە بۆ ڕوونکردنەوەی بەرنامە دانراوەکەی خوا بۆ ئازادکردنی کۆیلە لە دەرەوە، بۆ ئەوەی هەرکەس بەدوای ڕاستیدا دەگەڕێت ئەوە بزانێت کە ئیسلام بەرنامەی خۆی هەیە بۆ ئازادکردنی کۆیلەکان و ڕزگارکردنیان لە کۆت و بەندی بەندایەتی.

ئەو بەرنامەیەی ئیسلام دایناوە بۆ ئازادکرنی کۆیلە خۆی لەم هۆکارانەی خوارەوەدا دەبینێتەوە:

ا - ئازادکرنی کۆیلە بە هاندان (ترغیب).

ب - ئازادکردنی کۆیلە بە کەفارەت و قەرەبووکردنەوەی گوناه.

ج - ئازادکردنی کۆیلە بە نامەکاریی (مكاتبة)

د - ئازادکردن بە بریکارنامە لەلایەن دەوڵەتەوە.

هـ - ئازادکردن بە بوون بەدایکی منداڵ.

و - ئازادکردن بە لێدانێکی تووند.

ئازادکردن بەهاندان:

بریتیە لە ئازادکردنی کۆیلە لەلایەن گەورەی کۆیلەکانەوە بەنیازی بەدەستهێنانی خێرو پاداشت... بۆ ئەوەی ئەو کەسەی کۆیلەکە ئازاد دەکات بەهەشت بەدەست بهێنێت و لە سزای دۆزەخ ڕزگاری ببێت.. (فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِندَ مَلِيكٍ مُّقْتَدِرٍ) القمر: ٥٥

واتە: لە نیشتگەیەکی پەسەندان لای پاشایەکی بە دەسەڵاتی توانا.

ئیسلام بەشێوەیەکی سەرسوڕهێنەر هانی خاوەن کۆیلەکانی داوە کە هەستن بەئازادکردنی کۆیلەکانیان (فَلَا ٱقْتَحَمَ ٱلْعَقَبَةَ ﴿١١﴾ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا ٱلْعَقَبَةُ ﴿١٢﴾ فَكُّ رَقَبَةٍ) البلد : ١١ ـ ١٣

واتە: کەچی هێشتا (زۆرێك لە خەڵکی) پەلاماری پلەی سەختی نەداوە، تۆ چوزانیت پلەی سەخت کامەیە، ئازاد کردنی کۆیلەیە.

هەرچی ئەو فەرموودانەشە کە خێروپاداشتی ئازادکردنی کۆیلەیان روون کردۆتەوە لەژمارە نایەن، بۆیە لێرەدا چەند دانەیەکیان دەخەینە ڕوو: رَوى إبن جَرير عَن أبي نَجيح قال : سَمِعتُ رَسولَ الله (ﷺ) يقول (أيما مسلم اعتق رجلا مسلما فإن الله جاعل وفاء كل عظم من عظامه عظما من عظام محرره من النار، وأيما مسلمة امراة اعتقت امراة مسلمة فإن الله جاعل وفاء كل عظم من عظامها عظما من عظام محررها من النار)

واتە: هەر موسڵمانێکی پیاو پیاوێکی موسڵمانی کۆیلە ئازاد بکات ئەوا بە ژمارەی ئەو ئێسکانەی کە پیاوە ئازادکراوەکە تیایدایە ئێسکی پیاوە ئازادکەرەکە لە ئاگر دەپارێزێت، هەر ئافرەتێکی

موسڵمان ئافرەتێکی موسڵمانی کۆیلە ئازاد بکات ئەوا خوای گەورە بە ژمارەی ئێسکەکانی ئافرەتە کۆیلەکە ئێسکەکانی ئازادکەرەکە لە ئاگر دەپارێزێت ..

ـ وروى الامام احمد عن عمرو بن عنبسة أنه حدثهم ان النبي (ﷺ) قال : (من بنى مسجدا ليذكر الله فيه بنى الله له بيتا في الجنة، ومن اعتق نفسا مسلمة كانت فديته من جهنم، ومن شاب شيبة في الاسلام كانت له نورا يوم القيامة)

واتە: هەر کەسێك مزگەوتێك دروست بکات بۆ ئەوەی یادی خوای تیادا بکرێت ئەوا خوای گەورەماڵێکی لە بەهەشتدا بۆ دروست دەکات و پێی دەبەخشێت، هەرکەسێك بەندەیەك ئازاد بکات ئەوە دەبێتە بریتی ئازادبونی لە جەهەنم، هەر کەسێك گەنجێتی لە ئیسلامدا پیر بکات ئەوا خوای گەورە بۆی دەکات بە ڕووناکی لە ڕۆژی دواییدا.

ـ وروى ابوداود و النسائي عن عمرو بن عنبسة قال : سمعت رسول الله (ﷺ) يقول (من اعتق رقبة مؤمنة اعتق الله بكل عضو منه عضوا من النار).

واتە: هەرکەسێك بەندەیەکی بڕوادار ئازاد بکات ئەوا بە هەر ئەندامێکی ئەو بەندەیە ئەندامەکانی ئەو کەسە ئازاد دەکات لە ئاگر.

ـ وروى الامام احمد عن البراء بن عازب قال : جاء الاعرابي إلى رسول الله (ﷺ) فقال يارسول الله علمني عملا يدخلني الجنة فقال (أعتق النسمة، وفك الرقبة)

فقال الأعرابي : يارسول الله أوليستا واحدة؟

قال: (لا، إن أعتق النسمة أن تنفرد بعتقها، وفك الرقبة أن تعين في عتقها).

واتە: دەشتەکیەك هاتە لای پێغەمبەری خوا (ﷺ) ووتی ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) کارێکم فێر بکە کە بە هۆی ئەنجامدانیەوە بچمە بەهەشت، فەرمووی: نەفسێك ئازادکە، کۆیلەیەك ئازادکە (..دەشتەکیەکە وتی: باشە ئەو دوانە هەر یەك نین؟

فەرموی: نەخێر، ئەگەر نەفسێك ئازد بکەیت ئەوە تەنها خۆت بەشداریت، بەڵام کۆیلە ئازادکردن ئەوەیە هاریکاری بکەیت لە ئازادکردنیدا..

- وروى الشيخان و غيرهما عن سعيد بن مرجانة أنه سمع أبا هريرة (رضي الله عنه) قال : قال رسول الله (ﷺ) : (من أعتق رقبة مؤمنة أعتق الله بكل إرب منها (اي عضو) إربا منه من النار، حتى ليعتق باليد، وبالرجل الرجل، والفرج الفرج .....)

واتە: بوخاری و موسلیم و جگە لەوانیش لە سعیدی کوڕی مەرجانە دەگێڕنەوە کە بیستویەتی لە ئەبو هورەیرە ڕەزای خوای لەسەر وتی: کە پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: هەرکەسێك کۆیلەیەکی بڕوادار ڕزگار بکات ئەوا بە ژمارەی هەموو ئەندامەکانی_کۆیلەکە ئەندامی ئازادکەرەکەی ڕزگاردەکات لە ئاگر، هەتا لەبەر دەستی دەپارێزێت و قاچی بە قاچی و داوێنی بە داوێنی ...

قال علي بن الحسن لسعيد راوي الحديث: أنت سمعت هذا من ابي هريرة؟ فقال سعيد: نعم.

فقال علي لغلام له ادع (مطرفا) (احد غلمانه)، فلما قام بين يديه قال اذهب فأنت حر لوجه الله.

واتە: علی کوڕی حسن بە سعیدی گێڕەوەی فەرموودەکە دەڵێت: ئایا ئەوەت بیستووە لە ئەبی هورەیرە؟ سعید وتی: بەڵێ.

علی وتی بە کۆیلەکەی، بڕۆ تۆ ئیتر ئازادی لەبەر خوای گەورە.

بەرهەم و ئەنجامی ئەم ڕێنماییانەی پێغەمبەرمان (ﷺ) لەبارەی گەورەیی پاداشتی ئازادکردنی کۆیلە، بریتی بوو لەوەی کە موسوڵمانان بە ڕاستگۆیی و دڵسۆزیی و بەسنگی فراوان و بەشێوەیەکی بێوێنە چوون بەدەم پڕۆسەکەوە، بەو ئومێدەی ڕەزامەندی خواو بەهەشتی نەبڕاوە بەدەست بهێنن لەڕۆژێکدا کە نە ماڵ سوودی هەیەو نە منداڵ.

پێغەمبەری خوا (ﷺ) خۆی بووە پێشەنگێکی چاك لە ئازادکردنی کۆیلە، بەوەی کە هەرچی کۆیلەیەکی لابوو ئازادی کردن، دوای ئەویش هاوەڵە بەڕێزەکان شوێن پێی ئەویان هەڵگرت.

ئەبو بکری صدیق (ڕەزای خوای لەسەر) لە مەککە پارەیەکی زۆری لە کڕینی کۆیلە لە گەورەکانی قورەیش سەرف دەکرد، بۆ ئەوەی ئازادیان بکات و ئازادییان بۆ بگەڕێنێتەوە.

مێژوو بۆمان دەگێڕێتەوە کە ژمارەیەکی زۆری کۆیلە بەڕێگەی ئارەزوومەندانە و خۆبەخشانەی سەرچاوەگرتوو لە ئیمان و باوەڕەوە ئازادکراون، بە ئومێدی دەستکەوتنی پاداشت لەلایەن خوای گەورەوە.

ئەم ژمارە زۆرەش لە کۆیلە ئازادکردن نمونە و هاوشێوەی نەبووە نە لە پێش ئیسلام و نە لە دوای ئیسلامیش، هەروەها هۆکاری ئەم ئازادکرنەش بەتەواوی مرۆڤانە بووە، هەڵقولاوە لە ویژدانی خەڵك و باوەڕبوونیان بە بەدەستهێنانی ڕەزامەندی خوا، جگە لەوە هیچ پاڵنەرێکی تر لەپشتی ئەم کارەیانەوە نەبووە!!

ئازادکرنی کۆیلە بە لەبریتی گوناهبارریی (کەفارەت)

ئەمە یەکێکە لە گەورەترین هۆکارە شەرعیەکانی ئازادکردنی کۆیلە، قورئانی پیرۆز لە چەند بۆنەیەکدا باسی لە ئازادکردنی کۆیلە کردووە وەك هۆکاریك بۆ سڕینەوەی ئەو گوناهـ و هەڵانەی موسڵمان ئەنجامیان دەدات ..

ئای چەند زۆرن ئەو گوناهـ و سەرپێچیانەی موسوڵمانان لەژیانی رۆژانەیاندا ئەنجامی دەدەن!!!

جا کاتێك یەکێك لە ڕێگاکانی سڕینەوەی ئەو گوناهانە بریتی دەبێت لە ئازادکردنی کۆیلە، ئەوە مانای ئەوەیە کە ئیسلام هەوڵێکی زۆرو نەبراوەی داوە بۆ ئازادکردنی زۆرترین ژمارەی کۆیلە لە کۆمەڵگەی ئیسلامیدا!!.

لەخوارەوە گرنگترین هۆکارەکانی ئازادکردنی کۆیلە بۆ سڕینەوەی گوناه دەخەینە ڕوو کە لەقورئاندا هاتوون:

ـ کەفارەتی کوشتنی هەڵەی داناوە بە ئازادکردنی کۆیلە و دانی خوێنبایی بە کەسوکارەکەی، خوای گەورە دەفەرموێت [وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَأً فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ] النساء : ٩٢ .

واتە: وە هەر کەسێك ئیمانداریك بە هەڵە بکوژێت ئەوە (لەسەریەتی) ئازاد کردنی کۆیلەیەکی باوەڕدار وە (نرخی) خوێنێکیش بدات بە کەسوکاری کوژراوەکە.

ـ کەفارەتی کوشتنی کەسێك لە نەتەوەیەك بێت کە لە نێوان ئەوان و موسڵمانانندا بەڵێن و پەیمان هەبێت ئەوەیە کە دەبێت کۆیلەیەك

ئازاد بکات، هەروەك دەفەرمویێت [وَإِن كَانَ مِن قَوۡمِۭ بَيۡنَكُمۡ وَبَيۡنَهُم مِّيثَٰقٞ فَدِيَةٞ مُّسَلَّمَةٌ إِلَىٰٓ أَهۡلِهِۦ وَتَحۡرِيرُ رَقَبَةٖ مُّؤۡمِنَةٖۖ] النساء : ٩٢ .

واتە: وە ئەگەر کوژراوەکە لە گەلێك بوو کە لە نێوان ئێوە و ئەواندا پەیمان هەبوو، ئەوا نرخی خوێنێك بدەنە کەسی کوژراوەکە لەگەڵ ئازاد کردنی کۆیلەیەکی ئیماندار.

- یەکێك لەو شتانەی دەکەوێتە بری کەفارەتی سوێندی درۆ بریتیە لە ئازادکرنی کۆیلە، خوای گەورە دەفەرمویێت [وَلَٰكِن يُؤَاخِذُكُم بِمَا عَقَّدتُّمُ ٱلۡأَيۡمَٰنَۖ فَكَفَّٰرَتُهُۥٓ إِطۡعَامُ عَشَرَةِ مَسَٰكِينَ مِنۡ أَوۡسَطِ مَا تُطۡعِمُونَ أَهۡلِيكُمۡ أَوۡ كِسۡوَتُهُمۡ أَوۡ تَحۡرِيرُ رَقَبَةٖۖ] المائدة: ٨٩

واتە: بەڵام خودا لێتان دەگرێ (بەگوناهبارتان دادەنێ) بە شکاندنی سوێندێ کە بە نیازی دڵ داتان بەستبێت جا کەفارەتی سڕینەوەی شکاندنی ئەو سوێندانە خۆراك پێدانی دە هەژارە لە خۆراکی مامناوەند کە دەرخواردی منداڵ و خێزانی خۆتانی دەدەن یان پۆشاکی دە هەژار یان ئازاد کردنی بەندەیەك.

- بۆ کەفارەتی ظهار[1]، ئەگەر موسڵمان ئەم وشەی بە دەمدا هات و پاشان پەشیمان بووەوە دەبێت کۆیلەیەك ئازاد بکات:

---

(١) واتە پیاوێك بە ژنەکەی بڵێت (أنت حرام علی کظهر امي) واتە پشتت وەك پشتی دایکم وایە، مەبەستی ئەوەیە کە بە ژنەکەی بڵێت: تۆ وەك دایکم وایت. لێرەدا ئەو ژنەی لەسەر حەرام دەبێ تاوەکو کەفارەتێك نەدات کە ئازادکردنی کۆیلە یان خواردنی شەست کەس یان دوومانگ بە دوای یەکدا بەرۆژوو بێت ..وەرگێر

[وَٱلَّذِينَ يُظَٰهِرُونَ مِن نِّسَآئِهِمۡ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُواْ فَتَحۡرِيرُ رَقَبَةٖ مِّن قَبۡلِ أَن يَتَمَآسَّا] المجادلة : ٣

واتە: ئەوانەی (زیهار) دەکەن لەگەڵ هاوسەرەکانیان لە پاشان دەگەڕێنەوە (پەشیمان دەبنەوە) لەوەی کە وتویانە واتە (خێرا تەڵاقیان نادەن) ئەوە پێویستە بەندەیەك ئازاد بکەن لە پێش ئەوەی بەیەك بگەن.

ـ کەفارەتی ڕۆژوو شکاندنی ئەنقەست ئەوەیە کە دەبێت هەر لەڕێوە کۆیلەیەك ئازاد بکات، ئەمەش لە سوننەتی ڕاستی پێغەمبەری خوادا (درووودی خوای لەسەر) چەسپاوە.

ئەمە جگە لەو حاڵەتانەی دیکەی ئازادکردنی کۆیلە کە موسڵمان بە شێوەیەکی سوننەت دەیانکات بۆ سڕینەوەی هەر تاوانێك کە لە قورئاندا کەفارەتی بۆ دیاری نەکراوە [١]، هەموو ئەمانەش لەپێناوی ئازادکردنی زۆرترین ژمارەی کۆیلەدایە: (وا باشە ئاماژەیەکی تایبەت بکەین بۆ کەفارەتی کوشتنی هەڵە) هەروەك باسمان کرد کە فارەتەکەی خوێنباییە و دەبێت بدرێتە ماڵی کوژراوەکە لەگەڵ ئازادکردنی کۆیلەیەکدا، چونکە ئەو کوژراوەی بە هەڵە دەکوژرێت مرۆڤێکە و کەسوکارەکەی و کۆمەڵگەش بە بێ هۆکارێکی ڕەوا لەدەستیان داوە.

لەبەر ئەمە ئیسلام بڕیار دەدات بە بژاردنەوەی لە دوو ڕووەوە: بژاردنەوەی بۆ کەس و کارەکەی بەپێدانی خوێنبایی، وە بژاردنەوەی بۆ کۆمەڵگا بە ئازادکردنی بەندەیەکی ئیماندار؟!. وەك ئەوەی

---

(١) خوای گەورە دەفەرموێت (إن الحسنات يزهبن السيئات) واتە چاکەکردن دەبێتە هۆی سڕینەوەی گوناحەکان

ئازادکردنی کۆیلە بریتی بێت لە زیندووکردنەوەی مرۆڤێك لەبری ئەو کەسەی بەهەڵە ژیانی لەدەستداوە.

سەرەڕای هەموو ئەو دەستەبەریانەی بۆ کۆیلە دانراوە بەمەبەستی پارێزگاری لێکردنی کەچی بە کۆیلەکردنی مرۆڤەکان لە دیدی ئیسلامی یەوە مردن یان شێوەیەکە لە مردن، بۆیە نایەڵێت هیچ هەلێکی لەدەست دەربچێت بۆ زیندووکردنەوەی کۆیلەکان، ئەمیش لەڕێگای ئازادکردنیان لە کۆیلایەتی.

ئازادکردن بە پسووله بۆ نوسین (مكاتبة):

بەخشینی ئازادییە بە کۆیلە هەرکاتێك خۆی داوای کرد لەبەرامبەر بڕێك پارە کە کۆیلەو گەورەکەی لەسەری ڕێك دەکەون، بەو مەرجەی کۆیلەکە ئەو پارەیە بەشێوەی قیست بدات بە گەورەکەی، جا ئەگەر پارەکەی دا ئەوە ئازاد دەبێت، خوای گەورە دەفەرمویێت:

[وَٱلَّذِينَ يَبۡتَغُونَ ٱلۡكِتَٰبَ مِمَّا مَلَكَتۡ أَيۡمَٰنُكُمۡ فَكَاتِبُوهُمۡ إِنۡ عَلِمۡتُمۡ فِيهِمۡ خَيۡرٗاۖ وَءَاتُوهُم مِّن مَّالِ ٱللَّهِ ٱلَّذِيٓ ءَاتَىٰكُمۡۚ] النور: ٣٣

واتە: وە ئەوانەی داوای نوسراو دەکەن (بۆ کڕینەوەی خۆیان) لە بەندەو کەنیزەکەکانتان، ئەوە نوسراویان لەگەڵدا بنوسن (بۆ کڕینەوەو ئازاد بوونی خۆیان) ئەگەر خێرتان لەواندا بەدی دەکرد (کە بریتیە لە توانای دانی ئەو پارەیەی کە ئەبێ بیدات بەخاوەنەکەی بۆ ئازاد بوونی) وە لەو ماڵەی کە خودا بە ئێوەی داوە پێیان بدەن.

دوو وتەی زانایان:

ئایا پێویستە لەسەر گەورەی کۆیلە وەڵامی بەندەکەی بداتەوە بۆ موکاتەبە کردن؟

وتەی یەکەم: پێویست نیە، بەڵکو سوننەتە، ئەمەش وتەی جمهوری زانایانە.

بەڵگەی ئەم زانایانە وتەی خوای گەورەیە [إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا]، چونکە دەستەواژەی: [إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا] بەڵگەو قەرینەیەکی ئاشکرایە بۆ گۆڕینی حوکمی ئایەتەکە لە واجبەوە بۆ سوننەت، واتە [فَكَاتِبُوهُمْ] ئەم وشەیە فەرمانە بەڵام فەرمانەکە دەبێتە سوننەت، بە قەرینەی ئەو ئایەتەی سەرەوە... ئەگەر کۆیلەیەك بە گەورەکەی وت موکاتەبەم لەگەڵ بکە بەو بڕە پارەیە، گەورەکەشی وتی: من لەم موکاتەبەیەدا خێری بۆ تۆ تێدا نابینم، لێرەدا وتەی گەورەکەی لەپێش ترە، چونکە ئەو باشتر ئاگاداری بارودۆخی کۆیلەکەیەتی لە ڕووی ئەمانەت و چاکیەوە.

وتەی دووەم: هەرکات کۆیلەکە ئەو بڕە پارەیەی دا کە لەسەری ڕێککەوتون، پێویستە گەورەکەی وەڵامی کۆیلەکەی بداتەوەو ئازادیشی بکات.

ئەوانەی خاوەنی ئەم بۆ چونەن هەروەك - قورتوبی - دەڵێت بریتین لە عیکریمە، عەتا، مسروق، عەمروی کوڕی دینار، زوحاکی کوڕی مەزاحم و کۆمەڵێك لە زاهیریەکان.

بەڵگەی ئەم زانایانەش کردەوەیەکی ئیمامی عومەرە ڕەزای خوای لێبێت، سیرینی باوکی محمدی کوری سیرینی کۆیلەی ئەنەسی کوڕی مالك داوای موکاتەبەی لە ئەنەس کرد، ئەنەس ڕازی نەبوو، پێشەوا

عومەر قامچی لێ بەرزکردەوەو ئەم ئایەتەی خوێندەوە [فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا] ئەنەسیش موکاتەبەکەی کرد، دیارە پێشەوا عومەر قامچی لە ئەنەس بەرز نەدەکردەوە ئەگەر بیزانیایە موباح یان سوننەتە.

ئەوەی زیاتر ئەم بۆچونەی دووەم بە هێز دەکات هۆکاری دابەزینی ئایەتەکەیە [والذين يبتغون الكتاب ...].

ئەم ئایەتە هەروەك ـ قورتوبی ـ باسی دەکات لەبارەی کۆیلەیەکی حوەیتیبەوە دابەزی کە پێیان دەوت: (صبیح)، داوای موکاتەبەی لە گەورەکەی (حویطب) کردو ئەویش رازی نەبوو، خوای گەورە ئەم ئایەتەی دابەزاند، ئیتر (حویطب) موکاتەبەی لەگەڵدا کرد لەسەر سەد دینار، لەو پارەیەیش بیست دیناریانی پێ بەخشی، (صبیح) پارەکەی پێداو ئەویش ئازادی کرد.

ئاینی ئیسلام لەرێگای دانانی کۆمەڵێك یاساوە موکاتەبەی لەسەر کۆیلەکان ئاسان کردووەو لەخوارەوەیش گرنگترینیان باس دەکەین:

١ـ رووخسەتی داوە کۆیلە بە پارەی زەکات موکاتەبە بکات و خۆی ئازاد بکات[1]، خوای گەورە دەفەرموێت [إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ....... وَفِي الرِّقَابِ....] التوبە: ٦٠

---

(١) دیارە دانانی کۆیلە بە یەکێك لەو گروپانەی کە زەکاتیان پێدەشێت بەڵگەیەکی زۆر روونە بۆ گرنگیدانی ئیسلام بە کۆیلە و لە یاد نەکردنیانە لە کۆمەڵگادا، زەکاتیش بەردەوام دەدرێت لە کۆمەڵگای ئیسلامی و شوێن و کاتی دیاری کراوی نیە، کەواتە ئازادکردنی کۆیلەش بەو پارەی زەکاتە کات و شوێن نازانێت و بەردەوام دەبێت، هەر بۆیە بەچەند سەدەیەك دوای هاتنی ئیسلام کۆیلایەتی کە رەگی لە کۆمەڵگای ئیسلامی داکوتابوو لە ریشەوە دەرهێنرا. وەرگێر

واتە: بەڕاستی خێرەکانتان تەنها........ وە بۆ ئازادکردنی بەندەو کۆیلەکان.......

٢ـ ئەو پارەیەی کۆیلە دەیداتەوە بە گەورەکەی لە کاتی موکاتەبە بە شێوەی قست بێت، بەبەڵگەی ئەوەی کە پێشەوا بوخاری و ئەبوو داوود لە دایکە عائیشەوە ڕەزای خوای لێبێت دەگێڕنەوە کە فەرمووی: بریرە هاتە ژوورەوە بۆ لام و وتی: (إن أهلي كاتبوني على تسع أواق فضة في تسع سنين، كل سنة أوقية، فأعينيني .. واتە خاوەنەکەم دەیەوێت موکاتەبەم بکات بە نۆ ئۆقیە [1] زیو لە نۆ ساڵدا، بە شێوەیەك هەر ساڵەو ئۆقیەك، جا یارمەتیم بدە..

٣ـ پێویستە لەسەر گەورەی کۆیلە هاوکاری دارایی کۆیلە بکات کاتێك دەیەوێت موکاتەبە بکات بە پێی ئایەتی [وَآتُوهُمْ مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي آتَاكُمْ]

واتە: لەو پارەیەی خوای گەورە پێیداون ئێوەش لە کاتی موکاتەبەدا بەشی کۆیلەکانتانی لێ بدەن.

هاوکاریش دوو حاڵەتی هەیە:

- یان بە نەختی بیداتێ.

- یان بە دەست هەڵگرتن لە هەندێك پارەی موکاتەبەکە.

پێشەوا عەلی ڕەزای خوای لێبێت وای بە باش زانیوە کە ئەو بڕە پارەیەی گەورەکە دەستبەرداری دەبێت چوار یەکی نوسینەکەبێت، ئیبن

---

(١) ١١- ئۆقیە چەند گرامە؟

ASTANA

مەسعود ڕەزای خوای لێبێ پێی باش بووە لە یەك لەسەر سێی خۆش بێت ... بە بۆچوونی هەندێك لە زانایان ئەم یارمەتی و هاوکاری کردنەی کۆیلە لەلایەن گەورەکەیەوە کارێکی پێویستە.

ئیمامی شافیعی دەڵێت: گەورەی کۆیلە ناچار دەکرێت بە یارمەتی دانی بەندەکەی، دەسەڵاتداری موسوڵمان پێویستی دەکات لەسەر ئەوانەی میرات لە گەورەی کۆیلەکە دەگرن هەستن بە یارمەتی دانی کۆیلەکە ئەگەر هاتوو گەورەکەی مرد و یارمەتی کۆیلەکەی نەدابوو لەو موکاتەبەیەی لەگەڵیدا کردوویەتی.

٤ـ ئەگەر کۆیلە ئەو پارەیەی دا بە گەورەکەی کە لەسەری ڕێکەوتون ئەوە ڕاستەوخۆ ئازاد دەبێت و پێویست بەوتنی گوتەی گەورەکەی ناکات کە بڵێت ئەوە ئازادم کردی.

٥ـ ئیمامی قورتوبی لە تەفسیرەکەیدا لە هەندێك لە پێشینەوە بۆمان دەگوێزێتەوە: ئەگەر لەنێوان کۆیلەو گەورەکەیدا گرێبەستی موکاتەبە کرا بۆ ئازادکردنی، ئەوە بەگوێرەی ئەو موکاتەبەیە ئازاد دەبێت و جارێکی تر ناگەڕێتەوە بۆ کۆیلایەتیەکەی، بەڵام قەرزاری گەورەکەی دەبێت بەو بڕە پارەیەی کە لەسەری ڕێکەوتوون.

ئەم حوکمانەی ئیسلام دایناون بۆ موکاتەبەکردن هۆکارێکی یاسایی ترە بۆ ئازادکردنی کۆیلە لە کۆت و بەندی کۆیلایەتی، بەڵکو یەکێکە لە هۆکارە هەرە گەورەکانی کردنەوەی دەرگای ئازادکردن بۆ ئەو کەسانەی کە لەناخەوە حەز بەئازادکردنی خۆیان دەکەن لە کۆیلایەتی و چاوەڕێی ئەوە ناکات گەورەکەی لە دەرفەتێکدا کە لەوانەیە لە داهاتویەکی دووردا - ڕو بدات یان ڕو نەدات - بێبەرامبەر ئازادی

ASTANA

بکات، ئەمە بەبۆچوونی ئەوانەی کە پێیان وایە پێویستە لەسەر گەورە بچێت بەدەم داوای کۆیلەکەیەوە ئەگەر داوای موکاتەبەی کرد.

ئازادکردن بە کەفالەتی دەوڵەت:

ئەمەش هۆکارێکی ترە بۆ ئازادکردنی کۆیلە لە کۆیلایەتی، بەڵکو یەکێکە لە هۆکارە هەرە گەورەکان لە ئازادکردنی هەزارەها کۆیلە کە لە کۆمەڵگای ئیسلامیدا بڵاوبوونەوە.

ئیسلام لە پارەی زەکات پارەیەکی تایبەتی تەرخانکردبوو بۆ دەوڵەت بۆ ئازادکردنی کۆیلەکان، قورئانی پیرۆز ئەم بانکەی ناوناوە (وفی الرقاب) کە دانراوە بۆ ئازادکردنی کۆیلەکان لە دەوڵەتی ئیسلامیدا. خوای گەورە دەفەرموێت [إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ] التوبة : ٦٠

واتە: بەڕاستی خێرەکانتان تەنها بۆ بێ نەوایان و هەژاران و کرێکارانێك کە بەسەریەوەن (کۆی دەکەنەوە) وە ئەوانەی دڵیان دائەهێنرێ بۆ (خۆشویستنی ئیسلام) وە بۆ ئازاد کردنی بەندەو کۆیلەکان و بۆ قەرزاران و لە ڕێی (بەهێز کردنی ئاینی) خودادا و بۆ ڕێبواران، ئەمە پێویست کراوە لەلایەن خوداوە، وە خودا زانای کار دروستە.

یەکێك لەو بابەتانەی مێژوو ئیسلامی بەوپەڕی شانازییەوە بۆمان دەگێڕێتەوە ئەوەیە کە کلیل بەدەستی (بیت المال) لەسەردەمی خەلیفەکاندا هەرکاتێك ئەو پارەیەی لە بەیتول مالدا بووە زیاتر بوویێت

لە دابینکردنی پێویستیەکانی هەژاران و کەمدەستان هاتووە چەندەها بەندەی لەبازاری کۆیلە فرۆشاندا کڕیوەو پاشان ئازادی کردوون.

یحیی کوری سعید دەڵێت (بعثنی عمر بن عبدالعزیز علی صدقات إفرقیة، فجمعتها ثم طلبت فقراء نعطیها لهم فلم نجد فقیرا، ولم نجد من یأخذها منا، فقد أغنی عمر بن عدالعزیز الناس، فاشتریت بها عبیدا فأعتقتهم)

واتە عمر کوری عبدالعزیز ناردمی بۆ کۆکردنەوەی زەکاتی ئەفریقیا، منیش دوای کۆکردنەوەی داوام کرد هەژارەکان بێن تاوەکو بەشیان بدەم هیچ هەژارێکم دەست نەکەوت، وە هیچ کەسێکیشم دەست نەکەوت لێمانی وەرگرێت، بەڕاستی عمر کوڕی عبدالعزیز ئەو خەڵکەی بێ نیازکردبوو لە پارە، بۆیە هاتم بەو پارەیە کۆیلەم کڕی و ئازادم کردن.

ئەمە جگە لەوەی کە دەوڵەت دەهات لە پارەی زەکات هاوکاری ئەو کۆیلانەی دەکرد کە موکاتەبەیان کردبوو بۆ ئەوەی خۆیان ئازاد بکەن، بەڵام ئەو پارەیەی لە ڕێگای ئیشوکارەوە دەستیان دەکەوت بەشی نەدەکرد، وەك لە پێشیشەوە باسمان کرد.

بەم ڕێگا جۆراوجۆرانە ـ هەروەك محمد قوتب دەڵێت ـ ئیسلام چەند هەنگاوێکی کرداری فراوانی هەڵگرت بۆ ئازادکردنی کۆیلە، بەمەش بەلانی کەمەوە حەوت سەدە کەوتە پێش پێشکەوتنی مێژووییەوە، جگە لەوەش هات ڕەگەزی تری بۆ دۆزی ئازادکردنی کۆیلە زیادکرد - وەك چاودێریکردنی دەوڵەت - کە لە سەرەتای چاخی نوێدا نەبێت جیهان نەگەیشتبوو بەو قۆناغە.

هەروەها کۆمەڵە ڕەگەزێکی دیکەیش کە ئیسلام دایناوە لە جیهاندا شتی وا نەبووە، وەك جوان هەڵسوکەوت کردن لەگەڵ کۆیلە یان ئازادکردنیان

بە خۆڕایی و لەبەر ڕەزامەندی خوا.... بە بێ هەبوونی فشاری گەشەکردنی ئابووری یان رامیاری یان کۆمەڵایەتی کە رۆژئاوایان ناچار بەئازادکردنی کۆیلەکان کرد.

بەم جۆرە کەشوفش و بانگەشە زانستییە پووچەکانی ڕێبازی شیوعیەت پوچەڵ دەبێتەوە، کە پێیان وایە ئاینی ئیسلامیش زنجیرەیەکە لە زنجیرەکانی گەشەسەندنی ئابوری و بە گوێرەی سوننەتی جەدەلیەتی ماددی لە کات و شوێنی سروشتی خۆیدا هاتووە، کە پێی وایە هەموو سیستمێك بە ـ ئیسلامیشەوە ـ هیچ نییە جگە لە رەنگدانەوەی ئەو گەشەسەندنە ئابوریەی کە لەکاتی دەرکەوتنی ئیسلامدا لە ئارادا بووە، وە هەموو بیروباوەڕو بۆچونەکانی لەگەڵ ئەو بەرەوپێش چوونەدا دەگونجێت و وەڵامدەرەوەیەتی و ناکرێت و ناتوانێت پێشی بکەوێت.

بەڵام ئەوە ئیسلامە لە یاساو ڕێساکانیدا - کە سیستمی ئازادکردنی کۆیلە یەکێکە لەوانە - بە حەوت سەدە کەوتۆتە پێش وادەی سروشتیی پێشکەوتنی مێژووەوە، ئیسلام کاری بەو سیستمە ئابوریە نەکرد کە لەو سەردەمەی نیمچە دوورگەی عەرەبی و جیهانیشدا هەبوو، نە لەبارەی کۆیلەوە و، نە لە بواری دابەشکردنی سەروەت و سامان و نە لەبواری پەیوەندی دەسەڵاتدار بە هاوڵاتیانەوەو نە لەبواری پەیوەندی خاوەن کار بە کرێکارەوە... بەڵکو سیستمی ئابوری و کۆمەڵایەتی و رامیاری خۆیی دانا بەپشتبەستن بە وەحی ئاسمانی و بەجۆرێك کە پێشتر هاوشێوەی نەبووەو هەتا ئێستا لە زۆرێك لە ڕێساو یاساکانیدا تایبەتمەندی خۆیی هەیەو جیاوازە لە تەواوی ئەو یاساو ڕێسایانەی تر کە بەدرێژایی سەردەمەکان و مێژوو هەبوون!!

ASTANA

ئازادكردن بە بوون بە دایكی منداڵ[١]:

ئەمەش یەكێكی ترە لە هۆكارەكانی ئازادكردنی كۆیلە، وە یەكێكە لەكارە مەزنە جوانەكانی ئیسلام لە بواری ڕێزگرتن لە ئافرەت.

بۆیە دادەنرێت بە یەكێك لە هۆكارەكانی ئازادكردنی كۆیلە چونكە كاتێك كەنیزەكێك[٢] دەبێتە كۆیلەی پیاوێكی موسڵمان، ئەوا بۆ پیاوەكە دروستە وەك خێزانەكانی خۆی بچێتەلای و سەرجێیی لەگەڵدا بكات، جا ئەگەر منداڵێكی لێی بوو دانی نا بەوەدا كە ئەوە منداڵی ئەوە، ئیتر لەدیدی ئیسلامەوە ئەو ئافرەتە دەبێت بە (دایكی منالەكە)، لەم حاڵەتەشدا حەرام دەبێت بۆ گەورەكەی بیفرۆشێتو ئەگەر پیاوەكە مردوو ئافرەتەكەی ئازاد نەكردبوو ئەوا ڕاستەوخۆ دوای مردنی پیاوەكە ئازاد دەبێت.

چەند ئافرەتی كۆیلە لە ڕێگای ئەم هۆكارەوە لە سەردەمەكانی پێشوودا ئازاد كراون؟! چەند ئافرەتی كۆیلە تامی ئازادییان چەشتووە كاتێك بوون بە دایكی منداڵ لە گەورەكانیان ؟!

لەبەر ئەوە دادەنرێت بە یەكێك لە كارە جوانە مەزنەكانی ئیسلام لە بواری ڕێزگرتن لە ئافرەت، چونكە ئەو ئافرەتەی لە وڵاتانی ناموسوڵماندا و لە جەنگەكاندا دەكرا بەكۆیلە بازرگانی و كاری داوێن پیسی پێوە دەكراو هەموو كەس بۆی هەبوو سەرجێیی لەگەڵدا بكات،

---

(١) دیارە مەبەست لەم منداڵە كوڕە یان كچ.

(٢) كۆیلەی ئافرەتە

نەك هەر ئەوە، بەڵکو ڕێزو کەرامەتیشی دەشکێنرا، شەرەف و ناموسی هەرزان دەکرا، مافیشی بە هەدەر دەچوو.

بەڵام بە کۆیلە کردنی ئافرەت لە سایەی سیستمی ئیسلامیدا جیاوازە لەو سەرشۆڕی و سوکایەتی پێکردنەی پێش هاتنی ئیسلام ڕووبەڕووی دەبویەوە، ئیسلام پارێزگاری لە مافەکانی کردو و ناموس و شەرەفیشی پاراست.

ئەو ئافرەتە تەنها کەنیزەکی خاوەنەکەی بوو جگە لەو کەسی تر مافی ئەوەی نەبوو بچێتە لای و وەك خێزانەکانی خۆی سەرجێیی لەگەڵدا بکات، مەگەر ڕێگەی درابێت شووبکات و بووبێتە خێزانی موسوڵمانێك، لەو کاتەشدا خاوەنەکەی نە بۆی هەبووە نزیکی بکەوێتەوەو نە بۆشی هەبوو بەتەنها لەگەڵیدا بێت.

ئەو مافەشی دراوەتێ کە ئەگەر ویستی لێ بوو بە موکاتەبە کردن خۆی ئازاد بکات.

دوای مردنی مێردەکەی خۆی و کوڕەکەشی ئازاد دەبوون، ئەگەر بهاتایە و لەو مێردەی منداڵێکی هەبوایە.

ئەمە جگە لەوەی کە پێویست بووە لە سەر گەورەکەی هەڵس و کەوتی جوان بکات لەگەڵی و بە بەخشندەیی و میهرەبانییەوە لە گەڵیدا بژی، بەو جۆرەی کە شەریعەتی ئیسلام فەرمانی پێ کردووە. بەم شێوەیە ئافرەت هەست بە بوون و کەسێتی خۆی دەکات و لەژێر سایەی بنەماکانی ئیسلامدا بەسەری بەرزو ڕێزەوە دێت و دەچێت.

ASTANA

ئـازادکردن بە لێدانی نـاڕەوا:

ئەمەش هۆکارێکی ترە لە هۆکارە کانی ئازادکردنی کۆیلە لەلای هەندێك لە زانایان - لەوانەش حەنابیلەکان - پێشتریش باسی ئەو بەرنامەیەمان کرد کە ئیسلام دایناوە بۆ هەڵسوکەوت کردن لەگەڵ کۆیلە، بۆیە دروست نیە هیچ گەورەیەك لەم ڕێبازی جوان مامەڵەکردنەی نێوان خۆی و کۆیلەکەی لابدات، بەڵکو دەبێت ئەم پەیوەندییە بنیات نرابێت لەسەر ڕێزو خۆشەویستی و هاوسۆزی .. تاوەکو کۆیلە هەست بە بوون و کەسێتی و مرۆڤ بونی خۆی بکات، هەست بکات ئەویش دروستکراوێکە و وەك هەر مرۆڤێکی تر مافی ڕێزلێ گرتن و ژیانی هەیە.

پێغەمبەری خوا (ﷺ) سەرزەنشتی هاوەڵەکانی دەکرد ئەگەر بیبینیایە یەکێکیان توندوتیژی ئەنجام دەدا بەرامبەر بەندەکەی و لێی دەداو سوکایەتی پێدەکرد، لە صحیحی بوخاریدا هاتووە کە جارێکیان پێغەمبەر (درووودی خوای لەسەر) بینی باوکی مسعود لە بەندەکەی دەدا، ئەویش بە سەرزەنشتەوە پێی فەرموو: (إعلم يا أبا مسعود أن الله أقدر عليك من هذا الغلام)

واتە: بزانە ئەی باوکی مسعود، خوای گەورە بە تواناترە لە سزادانی تۆ وەك لەو توانایەی تۆ هەتە بۆ لێدانی ئەو بەندەیە، بەڵام ئەو دان بەخۆیدا دەگرێت ئەگەر توڕەبێتو تۆ دان بەخۆتدا ناگریت.

ڕاستە ئیسلام ڕێگەی داوە بە تەمێ کردنی کۆیلە ئەگەر هاتوو کارێکی ناشرینی کرد، بەڵام لەهەمان کاتیشدا سنورێکی بۆ ئەو تەمێ

ASTANA

کردنە داناوەو گەورەی کۆیلەکە بۆی نییە ئەو سنورانە ببەزێنێت، خۆ ئەگەر بەزاندنی وەك ئەوەی كێشای بەڕوومەتیدا یان بدات لەو شوێنانەی کە شوێنی ئازارن، ئەوە ئەم لێدانە دەبێتە پاساوێکی شەرعی بۆ ئازادکردنی.

لە ئەسەردا هاتووە (كنا بني مقرن على عهد رسول الله (ﷺ) ليس لنا خادم إلا واحدة ، فلطمنا أحدنا، فبلغ ذلك رسول الله (ﷺ) فقال إعتقوها . فقيل له: ليس لهم خادم غيرها، قال فليستخدمها فإذا استغنوا عنها فليخلوا سبيلها).

واتە: ئێمەی نەوەی مقرن لەسەردەمی پێغەمبەری خوادا (ﷺ) تەنها یەك خزمەتکارمان هەبوو، ڕۆژێك یەکێکمان دای لە ڕوومەتی خزمەتکارەکەو ئەمەش گەشتەوە بە پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەمووی ئازادی بکەن، بە پێغەمبەری خوا (ﷺ) وترا: جگە لەو خزمەتکاری تریان نییە، ئەویش فەرمووی: بەکاری بهێنن، ئەگەر ئیشیان پێی نەما ئەوە با ئازادی بکەن.

ئیمامی موسلیم لە شوعبەوەو ئەویش لە فیراسەوە گێڕاویەتیەوە کە وتویەتی: لە زەکوانم بیست لە رازانەوە دەیگێڕایەوە کەوا عەبدولآی کوڕی عومەر بانگی کۆیلەیەکی خۆی کرد، شوێنەوارێکی بینی لە لەسەر پشتی، پێی وت: ئایا ئازاردراوی؟ وتی: نەخێر، وتی: تۆ ئازادی، دەڵێت: پاشان هەندێك خۆڵی لە زەوی هەڵگرت و وتی: من هێندەی قورسایی ئەم خۆڵە پاداشتم لەم ئازاد کردنە وەرنەگرت، چونکە گوێم لە پێغەمبەری خوا بوو (ﷺ) دەیفەرموو (من ضرب غلاما له حداً لم يأته، أو لطمه فإن كان كفارته ان يعتقه)

ASTANA

واتە: هەرموسڵمانێك بە توندی بدات لە كۆیلەكەی یان لە دەموو چاوی ئەوا كەفارەتەكەی ئازادكردنیەتی.

ئای شەریعەتی ئیسلام چەند مەزنە لەوەدا كە فەرمانی كردووە بە نەرمونیان بوون لەگەڵ كۆیلەدا، لە هەڵنان و هاندانەكانی بۆ ڕێزگرتن و مامەڵەكردنی جوان لەگەڵیدا؟ چەندە بەرزو بڵندە كاتێك بڕیاری داوە لێدانی كۆیلە ببێتە پاساوێكی شەرعی بۆ ئازادكرنی لە كۆت و بەندی كۆیلایەتی و زەلیلی و سەرشۆڕی بەندایەتی؟!!

ئەمانەی باسمان كردن دیارترین ئەو خاڵانەن كە بنچینەكانی بەرنامەی ئیسلام جیادەكاتەوە كە داینا‌وە بۆ ئازادكردنی كۆیلە...

بە بۆچونی زۆرێك لە هیچ سیستمێك لە سیستمە كۆمەڵایەتیەكانی جیهاندا شتی وەك ئیسلام بوونی نیە كە هاتبێت بانگەشە بكات بۆ ئازادكردنی كۆیلە لەڕێگای هۆكاری ئیجابی و كرداریی جۆراوجۆرەوە...

هەروەك بینیت برای خوێنەر:

لە بنەماكانی ئەم بەرنامەیە بریتیە لە: ئازادكردنی كۆیلە بە ئارەزوو خۆڕایی بە ئومێدی دەستكەوتنی ڕەزامەندی خوا.

لە بنەماكانی ئەم بەرنامەیە بریتیە لە: ئازادكردن بە هۆی سڕینەوەو كەفارەتی گوناح و سەرپێچیەكان.

لە بنەماكانی ئەم بەرنامەیە بریتیە لە: ئازادكردن بە موكاتەبەكردنی كۆیلە لەگەڵ گەورەكەی بە بڕێك پارە كە لەسەری ڕێدەكەون.

لە بنەماكانی ئەم بەرنامەیە بریتیە لە: ئازادكردن بە ئەو پارەیەی كە لە زەكات و كەفالەت كردنی دەوڵەتەوە دێت .

لە بنەماکانی ئەم بەرنامەیە بریتیە لە: ئازادکردن بە هۆکاری لە دایك بوونی منداڵێك لە گەورەکەی.

لە بنەماکانی ئەم بەرنامەیە بریتیە لە: ئازادکردن بەهۆی لێدان بەشێوەی توندوتیژی و زۆردارانە.

جا ئەگەر ئیسلام ئەم هەموو بنەمایانەی دانابێت بۆ ئازادکردنی کۆیلەکان، ئایا بەعەقڵی کێدا دەچێت لەسەر زەوی موسڵماناندا کۆیلەیەك بمێنێ؟

ئەگەر نمونەی کۆیلایەتی بە ڕووبارێك بچوێنین کە تەنها یەك سەرچاوەی لاوازی هەبێت، لەهەمان کاتیشدا لەملاو لای ڕووبارەکەوە لق و پۆپی زۆرو بەهێزی لێ بووبێتەوە، ئایا هیچ کەسێك هەیە پێی وابێت ئاوی ئەو ڕووبارە هیچی لێ بمێنێتەوە؟

کۆیلەش هەر بەهەمان شێوەیە لە سیستمی ئیسلامیدا، چونکە تەنها یەك سەرچاوەی بەکۆیلە کردنی لاواز[١] هەیە، کە ئەویش کۆیلە کردنی دیلی جەنگە، ئەویش لەکاتێکدا کە پێشەوای موسڵمانان بە دروستی بزانێت.

بەڵام سەرچاوەکانی ئازادکردنی کۆیلە زۆرو جۆراوجۆرن، هەروەك لە پێشەوە ڕوون کرایەوە.

---

(١) لەبەر دوو هۆکار بە لاواز وەسفی سەرچاوەی بە کۆیلەکردنی دیلی جەنگمان کرد: یەکەمیان: عادەتەن جەنگ کەمە. دووەمیان: سەرپشك کردنی گەورەو پێشەوای موسڵمانان بە هەڵبژاردنی یەکێك لەم خاڵانە: ئازادکردن بێ بەرامبەر، یان بەرامبەر شتێك، یان کوشتن، یان بە کۆیلە کردن. لە زۆربەی کاتەکانیشدا هەڵبژاردنەکە کۆیلە کردن نی یە.

لە بەرەنجامی ئەم دەرچەو ڕێگایانەشەوە چەند سەدەیەکە کۆیلایەتی بەیەکجاری کۆتایی هاتووەو لە کۆمەڵگەی ئیسلامیدا هیچ شوێنەوارێکی نەماوە، ئەویش بەهۆی وشك کردنی سەرچاوەکانی و زۆری ڕێگاکانی ئازادکردنی کۆیلەوە... ئەمەش یاسای خوایە.... جا ئەوانەی بەپێچەوانەی خواوە یاسایان داناوە با نیشانمان بدەن کامەیە یاساکانیان، بەڵام ستەمکاران دان نانێن بە بەڵگەو نیشانەکانی خواداو نکۆڵی دەکەن!!.

ASTANA

بۆچی ئیسلام بەیەکجاری بە کۆیلەکردنی قەدەغە نەکرد؟

لە پێشەوە باسمان کرد کە ئاینی ئیسلام لە نیمچە دوورگەی عەرەبی و شوێنەکانی تریشدا هەموو سەرچاوە کۆنەکانی بە کۆیلە کردنی وشك کرد، لە تواناشیدا هەبوو بە دەقێکی ڕوون و ڕەوان بەیەکجاری قەدەغەی بکات، وەك چۆن زینا و عارەق و سووخواردنی قەدەغەکرد... بەڵام ئەوەی نەکرد، بەهۆی ئەوەی کە سەرچاوەیەکی سەرەکی بە کۆیلەکردن مابوویەوە و لە هەموو شوێنێك کۆیلەی بەرهەم دەهێناو گەلان و وڵاتانیش لەهەموو جێگایەك کاریان پێ دەکرد، کە ئەویش کۆیلەکردنی جەنگەکان بوو، کە لەڕاستیدا ئیسلام بە دەقێکی ڕوون و ڕەوان ئەو سەرچاوەیەی کۆیلەکردنی بەیەکجاری لانەبرد، ئەوەش لەبەر کۆمەڵێك هۆکار بوو، کە گرنگترینیان بریتین لەمانە:

١ ـ هۆکاری جیهانی.

٢ ـ هۆکاری ڕامیاری.

٣ـ هۆکاری دەروونی.

٤ ـ هۆکاری کۆمەڵایەتی.

٥ ـ هۆکاری تەشریعی.

٦- هۆکاری ئابووری[١]

---

(١) هۆکاری ئابووری: دیارە لەو سەردەمەدا کۆیلایەتی هۆکارێکی باشی داهات و کاڵایەکی بەنرخی بازرگانی بووە، بازاڕی تایبەت و بازرگانی تایبەتی هەبووە،

ASTANA

بە ویستی خوا بە شێوەیەکی درێژترو ڕوونتر لەسەر هەریەکە لەم هۆکارانە دەوەستین:

هۆکاری جیهانی:

پێشترو لەکاتی قسەکردن لە لایەنی مێژویی کۆیلایەتیەوە باسی ئەوەمان کرد کاتێ کە ئیسلام هات کۆیلایەتی لەلایەن هەموو سیستمەکانی جیهانەوە دان پێدا نراوبوو کاری پێدەکرا، نەك هەر ئەوە بەڵکو ببوە کاڵآیەکی ئابوری و دەستا ودەستی پێوە دەکرا و... پێویستیەکی کۆمەڵآیەتی گرنگ بوو، هیچ کەس نکۆڵی لێ نەئەکرد، نەیشدەکرا هیچ کەسێك بیر لە گۆڕینی ئەم سیستمە بکاتەوە.

دوای لابردنی سیستمی کۆیلایەتی کێ دەزانێت چی ڕوودەدات؟ لەوانەیە ڕۆژێك بێت جارێکی تر سیستمی بە کۆیلەکردنی مرۆڤەکان لە جیهاندا سەر هەڵبداتەوە - بە تایبەت بەکۆیلەکردنی دیلی جەنگ - ئەوکات بەکۆیلەکردن دەبێتە سیستمێکی جیهانی کارپێکراو و دراوێکی ئابووری دەستاو دەست پێکراو و پێویستیەکی کۆمەڵآیەتی گرنگ.

بۆیە ناچێ بە عەقڵدا، کە جیهان بگەڕێتەوە سەر ئەم دۆخەو ئیسلامیش لەئاستیدا دەست بەستراوبێت، لەم کاتەدا ئیسلام لەسەر

وازهێنان لەم بازاڕە گەرم و گوڕ و پڕقیمەتە مایەی لاسەنگ بوون و بێهێز بوونی گیرفانی زۆرێك لەو کەسانە دەبوو کە بە گەرمی ئەم بازاڕە گیرفانیان گەرم دەکردەوە هەروەها ئازادکردنیان بەیەك بڕیار ئاڵۆزییەکی ئابووری گەورەی دروست دەکرد، چونکە ئەم کۆیلانە هیچ بازرگانییەك نازانن و خاوەنی زەوییەکی کشتوکاڵیش نین تا پشت بەست بەو سەرچاوەیە داهاتی ڕۆژانەیان پەیدا بکەن. وەرگێر

بنەمای مامەڵەکردنی هاوشێوە مامەڵە دەکات، بەڵکو هەڵدەستێ بە گرتنەبەری ئەو هۆکارو ڕێوشوێنانەی کە ئەم سیستمە بگۆڕێت یان بەیەکجاری لای بەرێت، ئەمەیش پێویستی بە کاتێکی درێژ دەبێت، پێویستی بەوە هەیە کە خەڵکی لە حەقیقەتی ئیسلام و تێڕوانینە فراوانە گشتگیرەکەی لەبارەی گەردوون و ژیان و مرۆڤەوە تێبگەن... هەروەها پێویستی بەوە هەیە بە کۆیلە کراوەکان هەست بەمانای سەربەرزی مرۆڤانە و حەقیقەتی کەرامەتی مرۆڤانەی خۆیان بکەن... بۆ ئەوەی دوای چێژکردنی مانای سەربەرزی داوای ئازادبوون لە سەرشۆڕی و رزگاربوون لە بەندایەتی بکەن.

بەندایەتی لە سەدەی بیستەم – هەروەك دواتر باسی دەکەین إن شاءالله - شکڵێکی تری وەرگرتووە، لە کۆیلەکردنی زەوی و دیل و کۆیلەکردنی لاوازەکان لەلایەن گەورەکانەوە گۆڕاوە بۆ کۆیلەکردنی هەموو میللەتان...وەك ئەوەی دەوڵەتە داگیرکەرە داخ لە دڵەکان و حکومەتە شیوعیە بێباوەڕەکان دەیکەن... بە شێوەیەك سەرلەبەری ئەو گەلانە هەڵدەوەشێننەوە و ئیرادە و هێزیان لێدەسێنن و ئازادییان لێ زەوت دەکەن و بە ئاگر و ئاسن حوکمیان دەکەن ... ڕێگا نادەن کەس سەر بەرزکاتەوە و هیچ زمانێك بێتە گۆ، هەموو خێرو بەرەکەتێکی ئەو گەلانە و ئەو هەوڵ و کۆششانەی لە بواری کارو ئابوریدا دەیدەن پێویستە ڕام بکرێت و بخرێتە خزمەتی تاغوتە داگیرکەرەکان، یان حکومەتە شیوعیە بێ دینەکانەوە، تا ئەوانیش سەرفی بکەن بۆ زیاتر بە کۆیلە کردنی گەلەکان و ملکەچکردنیان و کپ کردنی ئازادیەکان و کوشتنی ڕێزو کەرامەتی مرۆڤەکان ...

ئەگەر حاڵەکە بەم جۆرە بێت ئەوە دوور نییە دەسەڵاتی داگیرکەر یان شیوعیەت جارێکی تر تاکەکەس یان خێزان یان لادێ یان نەتەوە بکەنەوە بە کۆیلە، بۆ ئەوەی لەبەرامبەر پارە یان بەرژەوەندیدا هەمویان لەبازاڕی تازەی کڕین و فرۆشتنی کۆیلەکاندا بفرۆشن... سەرشۆڕیان دەکەن و دەیانکەن بەکۆیلە!!

لەبەر ئەم هۆکارەیە ئیسلام بە تەواوەتی و بە دەقێکی ڕوون و ئاشکرا و یەکلاکەرەوە بەکۆیلەکردنی هەڵنەوەشاندۆتەوە..

هۆکاری ڕامیاری:

وەك باسکرا ئیسلام دەسەڵاتی ڕەهای داوە بە گەورەی موسڵمانان لەوەدا کە لە هەمبەر مامەڵەکردنی دیلی جەنگدا یەکێك لەم چوار حاڵەتە هەڵبژێرێت: لە ئازاد کردنی بە منەت، یان بە بریتی، یان کوشتنی، یان بە کۆیلە کردن.

گومانی تێدا نییە کاتێك پێشەوای موسڵمانان بە چاوی دانایی و بەرژەوەندیەوە دەڕوانێتە کارەکە و بەدیدێکی سیاسی قوڵی گشتگیرەوە تەماشای دۆزەکە دەکات... بۆ ئەوەی لەسەر ئەو بنەمایە مامەڵە لەگەڵ دیلدا بکات.... ئەوە هەر دەبێت لەکۆتاییدا بگاتە سەلامەت ترین چارەسەر.

دوور نیە کە حوکمی کوشتن بدرێت بەسەر دیلدا ئەگەر بینی دۆخی موسوڵمانان لاوازو شلۆقە، دووریش نیە حوکمی ئازادکردنی بدرێت لەسەر بنەمای منەت و بێ بەرامبەر یان بەرامبەر بە بڕە پارەیەك، ئەگەر بینی دۆخی موسوڵمانان بەهێزو تۆکمەیە، هەروەك

دوور نیە لەسەر بنەمای بە کۆیلەکردن مامەڵە بکرێت لەگەڵ دیلدا ئەگەر هاتوو دوژمن دیلی موسڵمان بکاتە کۆیلە، ئەمەش لەسەر بنەمای مامەڵەکردنی هاوشێوە.

ئابەم شێوەیە پێشەوا و گەورەی موسڵمانان ئەو شتە دەکات کە بەرژەوەندیەکی رامیاری، یان پێویستیەکی جەنگی، یان دارایی تێدابێت. ئیتر چۆن ئیسلام لە رێگای دەقێکی روونی یەکلا کەرەوەوە بەیەکجاری کۆیلەیەتی قەدەغە دەکات، کە ئەگەری بەکۆیلەکردنی دیلی جەنگ لەلایەن دووژمنانەوە گومانی تێدا نیە و ئاماژەکانی ئەم ئەگەرەیش شتێکی چاوەڕوان کراوە؟!!!

هۆکاری دەروونی :

لە باسێکی پێشوودا ئەوەمان روون کردەوە کە ئیسلام کاتێك بەرنامەیەکی تەواوی دارشت لەبواری رەفتارو جوان هەڵسوکەوتکردن لەگەڵ کۆیلە و بەرزکردنەوەی ئاستی رەوشتیی و کۆمەڵایەتی و مرۆڤانەیان. ئامانجی ئەوەبوو کە کۆیلە هەست بە رێزو کەرامەت و بوونی مرۆڤانەی خۆی بکات، بۆ ئەوەی دواتر داوای ئەوە بکات لە کۆیلەبوون رزگاری بێت و لە کۆتاییشدا ئازادی تەواوەتی خۆی بەدەست بهێنێت.

هەروەها پێشتر ئاماژەمان بۆ ئەوەیش کرد کە ئیسلام پێش ئەوەی کۆیلەکان لە جیهانی واقعدا ئازاد بکات، لە ناخی خۆیان و قوڵآیی ویژدانیانەوە ئازادی کردن، تاوەکو هەست بە رێزو بوونی خۆیان بکەن و، خۆیان داوای ئازادی بکەن، کاتێکیش ئەم داوایە دەکەن دەبینن

شەریعەتی ئیسلامی باشترین پاڵپشتی کاری ئەم ئازادیەیانە، باشترین چاودێرە بۆ بەدیهێنانی ئاواتەکانیان، لە بابەتی ئازادکردنی کۆیلە بە موکاتەبەدا ئەمەمان بەوردی ڕوون کردەوە.

وەك لە پێشەوە باسمان کرد تەنها دەرکردنی بڕیارێك نەدەبووە هۆی ڕزگارکردنی کۆیلەکان، ئەزموونی ئەمریکا لە ئازادکردنی کۆیلەکاندا لەڕێگای ئیمزایەکی ئەبراهام لینکۆڵنەوە باشترین بەڵگەی ئەم قسەیەمانە، ئەو کۆیلانەی کە لنکۆڵن لە ڕێگای دەرکردنی یاساوە ئازادی کردن بەرگەی ئازادییان نەگرت و هەر زوو گەڕانەوە بۆلای گەورەکانیان و تکایان لێدەکردن وەك جاران بەکۆیلەی خۆیان وەریان بگرنەوە، چونکە ئەم کۆیلانە بەر لەوەی لە ناخەوە ئازاد ببنو هەست بە تام و چێژی مرۆڤبوون و کەرامەتی مرۆڤایەتی بکەن، لە پڕێکدا ئازاد کران.

لە کاتێکدا ئیسلام جیاوازی زۆرە لەگەڵ هەموو سیتمە کۆمەڵایەتیەکانی تردا لە شێوازی مامەڵە کردنی لەگەڵ کۆیلەدا، ئاینی ئیسلام ـ وەك ئاماژەی پێکرا ـ کاتێکیش کە کۆیلەن هەر مامەڵەیەکی مرۆڤانەی لێبوردانەیان لەگەڵدا دەکات، بۆ ئەوەی کاتێك تامی ئەم مامەڵەیەی کردوو هەستی پێکرد، ئەوکاتە لەژێر سایەی یاسای ئیسلامدا داوای ئازادبوونی خۆی بکاتو وەك بەرێزترین مرۆڤ و خاوەنی باشترین ڕێزو کیانی مرۆڤانەو، بەهەست و ویژدانێکی بەرزەوە لەو بازنەی کۆیلایەتیە بچێتە دەرەوە.

لێرەوە حیکمەت و دانایی ئیسلام دەردەکەوێت لەوەدا کە بۆچی ڕاستەوخۆ و دەستبەجێ کۆیلەکانی ئازاد نەکردووە و لەبازنەی کۆیلایەتیدا هێشتونیەتەوە، تا کاتێك کە هەست بە بوون و کیانی خۆیان دەکەن و ئینجا

کەی ویستیان و بەگونجاویان زانی لە ڕێگای موکاتەبەوە داوای ئازادی بۆ خۆیان دەکەن.

لەبەر ئەم ئیعتیبارەیە کە ئیسلام کۆیلایەتی بە بڕیارێکی یەکلاکەرەوە قەدەغە نەکردووە.

هۆکاری کۆمەڵایەتی:

لەوانەیە هەندێك جار هەبوونی کۆیلە بەرژەوەندیەکی کۆمەڵایەتی گەورەی تێدابێت، وەك ئەوەی هەبوونی کۆیلە هۆکارێکە بۆ پاك کردنەوەی کۆمەڵگە لە حاڵەتی بێسەروبەرەیی بەرەڵآیی و داوێن پیسیو ئەو ڕەوتانەی بانگەشە دەکەن بۆ لەبەریەك هەڵوەشاندنەوەی کۆمەڵگە، جا لەم حاڵەتەدا هەرکەس تواناى ئەوەی نەبێت بەهۆی زۆری مارەییەکەیەوە ژنێکی ئازاد مارە بکات دێت کەنیزەکێك مارە دەکات و لەڕێگای حەڵاڵەوە حەزی سێکسی خۆی تێر دەکات و بە هۆی ئەو کەنیزەکەوە خۆی لە زینا و داوێن پیسی دەپارێزێت.

خوای گەورە دەفەرمویێت: [وَمَن لَّمۡ يَسۡتَطِعۡ مِنكُمۡ طَوۡلًا أَن يَنكِحَ ٱلۡمُحۡصَنَٰتِ ٱلۡمُؤۡمِنَٰتِ فَمِن مَّا مَلَكَتۡ أَيۡمَٰنُكُم مِّن فَتَيَٰتِكُمُ ٱلۡمُؤۡمِنَٰتِۚ وَٱللَّهُ أَعۡلَمُ بِإِيمَٰنِكُمۚ بَعۡضُكُم مِّنۢ بَعۡضٖۚ فَٱنكِحُوهُنَّ بِإِذۡنِ أَهۡلِهِنَّ وَءَاتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ بِٱلۡمَعۡرُوفِ] ألى ان يقول [وَيُرِيدُ ٱلَّذِينَ يَتَّبِعُونَ ٱلشَّهَوَٰتِ أَن تَمِيلُواْ مَيۡلًا عَظِيمًا] النساء : ٢٥ ـ ٢٧

واتە: {وە ئەوەی لە ئێوە نەیتوانی لەبەر هەژاری ئافرەتی ئازادی ئیماندار مارە بکات ئەوە با لەوانە مارە بکات کە بونەتە موڵکتان لە

کەنیزەکە ئیماندارەکانتان.......لەبەر ئەوە مارەیان بکەن بە ڕەزامەندی خاوەنەکانیان و مارەییەکەیان پێ بدەن بە شێوازێکی چاك} هەتا وەکو {بەڵام ئەوانەی کە شوێن ئارەزووات کەوتوون دەیانەوێت لاتان بدەن بە لادانێکی گەورە}

لە زۆرێك لە فەرمانگەکاندا کۆمەڵگە پێویستی بە ئافرەتی دانەپۆشراوە، کەنیزەکیش لەم پۆلەن، چونکە ئیسلام پێویستی نەکردووە لەسەر کەنیزەك وەك ئافرەتی موسوڵمانی ئازاد بەتەواوی خۆی داپۆشێت، بەڵکو لە دیدی شەریعەتەوە تەنها ئەوەندە بەسە کە لە سنگیەوە هەتا خوار ئەژنۆی داپۆشێت، تەنها کاتێك نەبێت کە ئەم دانەپۆشراویەی مەترسی ئەوەی لێ بکرێت کە ببێتە مایەی فیتنە، لەم کاتەدا و بۆ ڕێگرتن لەوەی خەڵکی بەهۆی دانەپۆشراویەکەیەوە بکەونە ناو تاوانەوە ناچار دەکرێت بە تەواوی خۆی داپۆشێت.

هەندێك جاریش بە کۆیلەکردنی ئافرەت لە جەنگەکاندا چارەسەرێکی سەرکەوتووە بۆ پاراستن و سەرپەرشتی کردنی و ڕێز گرتن لە مرۆڤبوونەکەی، چونکە زۆربەی کات دوای کۆتایی هاتنی جەنگ ئەو کەسەی هەڵدەستێ بە سەرپەرشتی کردنی وەك مێردی یان برای[1] سەرپەرشتی دەکات، چونکە

---

(١) مەبەست لە مێرد ئەوەیە ئەو ئافرەتە لەلایەن گەورەکەیەوە مارە دەکرێ یان هەر بە چونە لای و دروست بوونی منداڵ ئەو ئافرەتە دەبێتە خێزانی گەورەکەی و مامەڵەی خێزان و منداڵەکەش مامەڵەی منداڵی شەرعی لەگەڵ دەکرێت، مەبەستیش لە برا ئەوەیە ئەو ئافرەتە دەکەوێتە لای موسڵمانێك کە بە هیچ جۆرێك ئازاری نادات و بە کاری ناهێنێت بۆ کاری بەدڕەوشتی وەك خوای گەورە دەفەرموێ: [وَلَا تُكۡرِهُواْ فَتَيَٰتِكُمۡ عَلَى ٱلۡبِغَآءِ] واتە زۆر مەکەن لە کەنیزەکەکانتان کە داوێن پیسی بکەن ئەم ئەمرە بڕاوەتەوە و هەرکەس بیکات پێچەوانەی ئیسلامی کردووە .وەرگێر

ئازادکردنی دەبێتە هۆی فەوتان و تیاچوونی[١].

ئاشکرایە کە بە کۆیلە کردنی ئافرەت لە ژێر سێبەری سیستمی ئیسلامیدا تەنها دەیکاتە موڵکی خاوەنەکەیی و بۆ کەسی تر نیە سەرجێی بکات لەگەڵی، هەموو مافێکی ئەوەشی هەیە بە موکاتەبە خۆی ئازاد بکات، بە بوونی منداڵێکیش لە گەورەکەی ڕاستەوخۆ دوای مردنی گەورەکەی ئازاد دەبێت، ئەمە جگە لەوەی کە لەماڵی گەورەکەیدا سەرپەرشتی و چاودێری و مامەڵەی جوانی لەگەڵ دەکرێت، هەروەك ئیسلام فەرمانی پێ کردووە.

لە کاتێکدا بە کۆیلەکردنی ئافرەت لە وڵاتانی نا موسڵماندا شەرەف و ناموسی پێشێل دەکرێت،[٢] و هەرکەس بیەوێت دەچێتە لایان و داوێن پیسیان لەگەڵدا دەکات. ئەمە جگە لەو مامەڵە خراپ و سوکایەتیە ئاشکرایەی کە پێیان دەکرێت!

کەواتە بە کۆیلە کردن هەندێك جار بەرژەوەندی کۆمەڵایەتی و هۆکاری ڕەوشتی و دەستگیرۆیی مرۆڤانەی تێدایە... کە جگە لە ژیرو هۆشیارەکان کەسی تر لێی تێناگات... لەبەر ئەم هۆکارەیشە کە ئیسلام بە تەواوەتی کۆیلایەتی هەڵنەوەشاندۆتەوە .

---

(١) چونکە ئەو ئافرەتە کە دیلە کەسی نی یە و ئەگەر کەسێك سەرپەرشتی نەکات و لای خۆی نەیهێڵێتەوە بێ گومان بە دەست مرۆڤە خراپەکانەوە تووشی خراپەو فەوتان دەبێت .. وەرگێر

(٢) ئێستاو لەم سەدەی بیست و یەکە کە مافی مرۆڤ بانگەشە و فووی زۆر تێدەکرێت بە هەزارەها ئافرەت لە ڕۆژهەڵاتی ئاسیاو ئەفریقیاوە لەلایەن باندە مافیاییەکانەوە دەبرێن بۆ ئەوروپا و پاسپۆرتیان لێدەسێنرێت و بەزۆر لە شوێنە بەدڕەوشتیەکاندا کاری لەشفرۆشیان پێدەکرێت و لەلایەن حکومەتیشەوە هیچ ڕێو شوێنێك ناگیرێتە بەر بۆ ئازادکردنیان ..وەرگێر

ASTANA

هۆکاری یاسایی:

ئەمەش لای هیچ مرۆڤێکی ژیر شاراوە نیە، کە کۆتایی هێنانی کۆیلایەتی لە ئیسلامدا بەشێوەیەکی کوتوپڕ نەبووە، هەروەها دەقێکی یەکلاکەرەوەیش لە ئاسمانەوە دانەبەزیوە کە ڕاستەوخۆ حەرامی بکات، بەڵکو بە شێوەی پلەبەندی یاسایی و، کاتبەندی بووە، کە بە قۆناغێك کۆتایی دێت لە هەڵوەشاندنەوەی کۆیلایەتی دەچێت، بەڵام بێ دروستکردنی ئاژاوە یان خولقاندنی تەنگ و چەڵەمە.

ئەمە چۆن بووە؟

وەك باسمان کرد، کاتێك باسی ڕۆڵی ئیعتیباراتە جیهانیەکانمان کرد لە هەڵنەوەشاندنەوەی کۆیلایەتی لە لایەن ئیسلامەوە، ئاماژەمان بەوەدا کە کاتێك ئیسلام هات لە هەموو سیستەمە جیهانیەکاندا کۆیلایەتی بەیاسا کرابوو، تەنانەت دراوێکی ئابووری و پێویستیەکی کۆمەڵایەتیش بوو. هەر لەوێدا ئاماژەمان کرد بەوەی کە گۆڕینی ئەم سیستەمە یان تەواو کەنارخستن و سڕینەوەی هەروا کارێکی ئاسان نەبوو، بەڵکو پێویستی بە ماوەیەکی درێژ هەیە.

ئەم پلە بەندییە چۆن بوو؟

١ـ ئیسلام هات هەموو ئەو سەرچاوانەی کۆیلەکردنی وشك کرد کە لە جیهاندا هەبوون، جگە لە بەکۆیلەکردنی دیلی جەنگ.

ـ ئەو سەرچاوانەی بە کۆیلەکردنی وشك کرد، کە بەهۆی تێرکردنی ئارەزووی سێکسی و مژینی خوێنی گەلانەوە دەکران.

ـ ئەو سەرچاوانەی بە کۆیلەکردنی وشك کرد کە پەیوەندیان هەبوو بە هەژاری یان نەبوونی توانای دانەوەی قەرز.

ـ وشك کردنی سەرچاوەی کۆیلەیەتی کە بەهۆی میراتی بوون بۆ خاوەنەکەی ماوەتەوە، ئەمەش تایبەت بووە بە ڕەگەزێکی دیاری کراوو سروشتێکی دیاریکراو .

ـ وشك کردنی سەرچاوەی کۆیلایەتی بەهۆی کارکردن لە زەوی و مانەوە تیایدا.

ـ وشك کردنی سەرچاوەی کۆیلایەتی بەهۆی هەڵسوکەوتی نەشیاو بەرامبەر چینی گەورەو ڕێزدارەکان.

ئەم سەرچاوانەو هاوشێوەکانیان، کە لەو کاتەدا لە جیهاندا هەبووە، ئیسلام هات و وشکی کردن.

٢ـ ئیسلام مەرجی داناوە بۆ ئەو شەڕو جەنگەی کە دیلەکان تیایدا دەکرێت بە کۆیلە و دەبێت جەنگێکی شەرعی بێت، لەوەو پێش باسی خەسڵەتەکانی ئەو جەنگە رەوایەمان کردووە کە دەکرێتە بیانوی بەکۆیلە کردنی دیلی جەنگ.

٣ـ ئاینی ئیسلام دەسەڵاتێکی فراوانی داوە بە پێشەوای موسڵمانان لە چۆنێتی مامەڵەکردنی لەگەڵ دیلی جەنگدا دوای کۆتایی هاتنی جەنگ و هەڵبژاردنی ئەو شتەی بەرژەوەندی موسڵمانانی تێدایە، سەرپشکی کردووە لە هەڵبژاردنی یەکێك لەم ڕێگایانە: ئازادکردن بە منەت و بێ وەرگرتنی بەرامبەر، یان بە بریتی، یان کوشتن، یان کۆیلە کردن، خۆ ئەگەر پێی باش بوو لەسەر بنەمای واژۆکردنی پەیماننایەکی

نێودەوڵەتی چاوپۆشی بکات لە بەکۆیلەکردنی دیلی جەنگ ئەوە دەتوانێت ئەوکارە بکات، هەروەك چۆن محمد الفاتح کردی.

٤ـ لە حاڵەتی بوونی کۆیلەدا، ئیسلام ئەوەندە دەرگای کردۆتەوە بەڕووی ئازادکردنی کۆیلەدا، کە زامنی کۆتایی پێهێنانی کۆیلایەتی دەکات لە ماوەیەکی کاتیدا، کە لەوانەیە کورت یان درێژبێت.

پێشتریش باسی ئەوەمان کرد کە ئیسلام بەرنامەیەکی تەواو یان ڕوونتر بڵێین دەرگای زۆری کردۆتەوە بە ڕووی ئازادکردنی کۆیلەدا.

لە بەرەنجامی ئەمەیشەوە کۆیلایەتی بوونی نەما لە کۆمەڵگاکاندا، ئیسلامیش لە ڕێی ئەو بەرنامەیەی هێنای بۆ ئازادکردنی کۆیلە بووە پێشەنگ و نمونەیەکی جوانی وڵاتان، نەك هەر ئەوە بەڵکو بە حەوت سەدە کەوتە پێش وڵاتانی ترەوە لە ئازادکردنی کۆیلەدا.

پوختەی قسە:

ئیسلام نەهاتووە بەشێوەیەکی کت وپڕ لەڕێگای دەقێکی یەکلاکەرەوەوە کۆیلایەتی هەڵوەشێنێتەوە، بەڵکو هات تەنگی بەسەرچاوەکانی دروستبوونی کۆیلایەتی هەڵچنی و وشکی کردن و چەندین دەرگای بەڕووی ئازادکردنیاندا کردەوە، پاشان دەسەڵاتی بڕیاردان لەبارەی هێشتنەوەی یان کۆتایی پێ هێنانی یەکجارەکی لە داهاتوودا داوەتە دەست پێشەوای موسوڵمان، ئەویش لەسەر بنەمای مامەڵەکردنی هاوشێوە یان پەیماننامەیەکی نێودەوڵەتی... لەژێر ڕۆشنایی ئەو دەسەڵاتانەی شەرع بۆی دیاری کردووە هەرشتێك بەرژەوەندی تێدابوو ئەوە دەکات.

ئەم پلەبەندییە لە کۆتایی پێهێنانی کۆیلایەتی هیچ نیە جگە لە پیشاندانی گەورەیی شەریعەتی ئیسلامی نەبێت بۆ چارەسەر کردنی کێشەکان

و ڕونکردنەوەی تایبەتمەندیەکانی ئەم ئایینە خواییە لە ڕووی تایبەتمەندیەکانی و گشتگیریی و جیهانی بوونی بە درێژایی کات و ڕۆژەکان!!.

دەی جگە لەمە ئیتر باوەڕ بەچی دەهێنن؟

دوای ئەم ڕونکردنەوەیەو خستنەڕووی ڕاستیانە، زانیت - برای خوێنەر - کە بەهۆی هۆکاری جیهانی و رامیاری و دەروونی و کۆمەڵایەتی و یاساییەوە بووە کە ئیسلام یەکجاری سەرچاوەی بە کۆیلە کردنی دیلی جەنگی بنەبڕ نەکردووە.

ئەم هۆکارانەیش هەموویان جەخت لەوە دەکەنەوە کە خوای گەورە لەو یاساو بڕیارانەی بۆ مرۆڤی دەنێرێت باشتر ئاگادارە بە ڕاستیەکانی ناخی مرۆڤ و پێشکەوتنی کۆمەڵگاکان و گۆڕانکارییە سیاسیەکان و حیکمەتی یاسادانان و دۆخی نەتەوەکان... هەروەها ئەو باشتر دەزانێت کە پوچەڵ کردنەوەی ئەم سیستمی کۆیلایەتیە یان گۆڕینی پەیوەستە بە کامیانەوە: کات، یاخود پێویستیەکی دەستبەجێی خێرا!!

جا ئەگەر خوای گەورە بیزانیایە حەرام کردنی مەشروبات و عارەق تەنها بە دەرکردنی یاسایەك جێ بەجێ دەبێت و موسڵمانان دەستی لێ هەڵدەگرن، ئەوە بە چەند ساڵێك حەرامی نەدەکرد، هەروەها ئەگەر بیشیزانیایە کە هەڵوەشاندنەوەی کۆیلایەتی تەنها پێویستی بە دەرکردنی یاسایەکە بۆ ئەوەی دەستبەجێ کۆتایی پێ بهێنرێت، ئەوە لەسەری نەدەوەستاو ڕاستەوخۆ هەڵی دەوەشاندەوە.

بەڵام خوای گەورە دەزانێت و ئێوە نازانن ... خوای دەفەرموێت [أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ ٱللَّطِيفُ ٱلْخَبِيرُ] الملك : ١٤

واتە: ئایا ئەو خوایە کە مەردوومی دروست کردووە ئاگای لە نهێنیان نیە لە کاتێکدا ئەو ووردبین و ئاگادارە.

ئایا لە جیهانی ئەمڕۆدا کۆیلەیەتی بوونی هەیە؟

راستە کە شۆڕشی فەرەنسی کۆیلایەتی لە ئەوروپا هەڵوەشاندەوە، ئەوەیش راستە کە لنکۆڵن لە ئەمریکا کۆیلایەتی هەڵوەشاندەوە، دوای ئەوەیش جیهان لەسەر هەڵوەشاندنەوەی کۆیلایەتی رێکەوتن!!

ڕاستە هەموو ئەمانە ڕوویاندا، بەڵام پێویستە بە ناوو دروشمی باق و بریق فریو نەخۆین... ئەگەرنا، ئەو کۆیلایەتیەیەی هەڵوەشێنراوەتەوە کامەیە؟ ئەوەی ئەمڕۆ لە هەموو جیهاندا ڕوودەدات دەکرێت ناوی بنێین چی؟ ئەوەی فەڕەنسا لە وڵاتی مەغریبی موسوڵماندا کردی ناوی لێ بنرێت چی؟ ئەوە ناو دەنێیت چی کە ئەمریکا لە گەڵ ڕەش پێستەکاندا کردی، ئەوەی ئینگلتەرا کردی لەگەڵ ڕەش پیستەکانی باشوری ئەفەریقا، ئەوەی ڕووسیا کردی لەگەڵ ئەو وڵاتە ئیسلامیانەی کە لە ژێر دەسەڵاتیدا بوون؟

ئایا کۆیلایەتی لە حەقیقەتدا - وەك محمد قوتب دەڵێت - بریتی نیە لە پاشکۆیەتی نەتەوەیەك بۆ نەتەوەیەکی تر؟ بێبەش کردنی گرووپێك مرۆڤ نییە لە مافە ڕەواکانی لە پێناو گرووپێکی تردا؟ یاخود شتێکی تری جیاواز لەمەیە؟

ئەمەی وتمان لەژێر ناونیشانی کۆیلایەتیدا بێت، یان لەژێر ناونیشانی ئازادی و برایەتی و یەکسانیدا بێت چی جیاوازییەکی هەیە؟ ناونیشانی باق و بریق چی سودێکی هەیە ئەگەر ئەو راستیانەی لەپشتیانەوەیە پیس ترین و ناشرینترین شت بن کە بەدرێژایی مێژووی مرۆڤایەتی بەخۆیەوە بینیبێتی؟

بەڕاستی ئیسلام ڕاشکاوبوو لەگەڵ خۆی و خەڵکیشدا کاتێك وتی: ئەمە کۆیلایەتیە و تاکە هۆکاریشی ئەمەیە، ڕێگای دەربازبوون لێیشی کراوەیە، هەروەها ئەگەر پێویستیشی کرد ڕێگای کۆتایی پێهێنانیشی هەیە، بەڵام ئەم شارستانیەتە پووچ و درۆیینەی کە ئەمرۆ لە سایەیدا دەژین ئەم ڕاشکاویەی تێدا نییە، لێهاتوویی و شارەزاییەکەی لە ساختەکردنی ڕاستیەکاندا بەخەرج دەدات، هەر خەریکی بۆیاخ کردنی دروشمە بریقەدارەکانە!!

کوشتنی سەدان هەزار کەس لە تونس و مەغریب و جەزائیر و مەراکیش... لەبەر هیچ نەبوو ئەوە نەبێت کە داوای ئازادی و سەربەستی و سەربەخۆیی و ڕێزی مرۆڤایەتیان دەکرد!!

کوشتنی سەدان هەزار مرۆڤ لە ئەفریقا لەپێناوی هەمان مەبەستدا، بۆئەوەی لە وڵاتەکانی خۆیاندا گەورەو ڕێزدارانە بژین، پەیڕەوی بیروباوەڕی خۆیان بکەن و بەزمانی خۆیان قسە بکەنو خزمەتکاریی خۆیان نەبێت هی کەسی تر نەکەن!!

کوشتنی سەدان هەزار موسڵمانی ڕووسیا لەبەر ئەوەی ڕازی نەبوون بە ملکەچکردن بۆ بیروباوەڕی بێباوەڕی روسیا و سیستمی مارکسیەت... کوشتنی ئەو بێ تاوانانە و زیندانی کردنیان لە شوێنی قێزەوندا بەبێ نان و ئاو و هەتك کردنی شەرەف و ناموسیان، هەڵکوتانە سەر ئافرەتەکانیان و کوشتنیان بە ڕووتی، هەڵدڕینی سکیان و گرەوکردن لەسەر جۆری کۆرپەلەکەی ناو سکیان!!

لەسەدەی بیست و یەکدا ئەمە ناو دەنێن شارستانیەت و مەدەنیەت، ئەویش لە ژێر دروشمی درۆیینەدا: ئازادی، برایەتی، یەکسانی...

ASTANA

ئێمەیش ناوی دەنێین بەندایەتی و ستەم و بەکۆیلەکردن لەجۆرو فۆرمێکی نوێدا.

بەڵام ئەو مامەڵە بێ وێنە نمونەییەی کە بەر لە سیازدە سەدە و لە ڕوانگەی باوەڕ پێ بوون و ڕێزگرتن لە ڕەگەزی مرۆڤایەتی ئیسلام بەخشی بە کۆیلە... لە دیدی - قین لەدڵەکانەوە - دواکەتوویی و دارِمان و دڕندەییە.

ئەو کاتەی ئەمریکیەکان لە سەر دیواری ئوتێل و چێشتخانەکانیان لافیتەیان هەڵدەواسی و لێیان دەنوسی: (هاتنە ژوورەوە تەنها بۆ سپی پێستە)، یاخود بە دەستەواژەیەکی پیس و گڵاوتر دەنوسرا: هاتنە ژوورەوەی ڕەش پێست و سەگ قەدەغەیە.

کاتێك کۆمەڵێك سپی پێست بە پێڵاوەکانیان لە پیاوێکی ڕەش پێست دەدەن تا ڕۆحی دەردەچێت، کابرای پۆلیسیش بەدیاریانەوە ڕاوەستاوەو تەماشایان دەکات و هیچ جوڵەیەك ناکات بۆ ئەوەی لەژێر دەستیان دەری بهێنێت، گوێ نادات بە برا دینی یان نیشتیمانی یان هاوزمانەکەی... تەنها لەبەر ئەوەی ئەم ڕەش پێستە جورئەتی ئەوەی کردووە بەلای ئا فرەتێکی ئەمریکی سپی پێستی بێ ڕەوشتدا بڕوات ... ئەمە ئەوپەڕی شارستانیەت و پێشکەوتنە کە سەدەی بیست و یەك پێی گەشتووە!!

چیرۆکی ڕەش پێستەکانی ئەفریقیا و بێ بەشکردنیان لە مافەکانیانو کوشتن یان وەکو ڕۆژنامە ئینگلیزیە بۆگەنەکان دەڵێن: (ڕاوکردنیان)، چونکە جورئەتیان کردووەو هەستیان بە کەرامەتی خۆیان کردووەو، داوای ئازادیان بۆ خۆیان کردووە... ئا ئەمە لوتکەی دادگەری بەریتانیایە.

ASTANA

ـ ئەمە و با ئەوەیش لەولاوە بوەستێت کە وڵاتانی شیوعی چۆن ئەندامانی گەلەکەی خۆیان کردووە بە کۆیلە، یاخود چۆن موسوڵمانانی ژێر دەسەڵات و قەڵەمڕەوی خۆیانیان کردووە بە کۆیلە، ئەمەش مۆرێکی ڕەشە بە ناوچەوانی مرۆڤایەتییەوە، بەڵکو بریتیە لە دڕەندەیی و بەکۆیلەکردن و خۆسەپاندنێك کە لەمێژوودا وێنەی نەبووە.

پرسیار بکەن لەبارەی ئەم دڕەندەیی و بەکۆیلەکردن و خۆسەپاندنەوە... لەبارەی چاڵە بەکۆمەڵەکانی کوشتن، لافاوی خوێن... لەو وڵاتانەی کە شیوعیەت دەستی بەسەردا گرتوون.

ـ ڕووسیا و چینی شیوعی نزیکەی شازدە ملیۆن موسوڵمانیان لەناوبرد، واتە بە تێکڕا هەر ساڵەی یەك ملیۆن موسوڵمانیان لەناو بردووە.

ـ یوغسلافیای ئیشتراکی بەتوندترین شێوە کەوتە سزادان و چەوساندنەوەی موسوڵمانان، بەجۆرێك لەو کاتەوەی کە لەدوای جەنگی جیهانی دووەمەوە سیستەمەکەی گۆڕا بۆ شیوعیەتی ئیشتراکی هەتا ئێستا یەك ملیۆن کەسی لێ لەناوبردوون، ئەم پرۆسەی سزادان و لەناوبردنە بێڕەحمانەیان هەتاوەکو ئەم ساتانەی قسەی تێدا دەکەین هەر بەردەوامە[١].

ـ لە ئێستادا ئەوەی لە یوغسلافیا ڕوودەدات لە گشت دەوڵەتە شیوعیەکانی تریشدا هەمان شت ڕوودەدات.

---

(١) دیارە لەو کاتەی نوسەر ئەم بابەتەی نوسیوە دەوڵەتی یوغسلافیای شیوعی بوونی هەبووە و پارچە پارچە نەبووە ـ وەرگێر

ـ چەندجار گوێبیستی ئەو قەسابخانە پڕ لەئازارانە بووین کە لەیەمەنی باشور لەلایەن شیوعیەکانەوە ئەنجام دراون، بەهەمان شێوە لە ئێستای ئەفغانستاندا، لەهەر شوێنێکی جیهاندا کە هێزو دەسەڵاتیان هەیە ئەمە کاروپیشەیانە بەرامبەر موسوڵمانان.

ـ لە ڕابردوودا چەندین جار گوێبیستی خوێن ڕێژیەکانی شیوعیەت بووین لە عێراقدا، چەندین جار ئەو تاوان و کوشتارانەمان بەرگوێ کەوتووە کە لە شاری موصڵ و لەسەردەمی عبدالکریم قاسمدا روویان داوە، چەندین جار ڕووداوەکانی گرتن و زیندانی کردن و کوشتن و شێواندنی تەرمی بانگخوازانی باوەڕداری ئەو سەردەمەمان کەوتۆتە بەرگوێ.

ـ خوای گەورە دەفەرموێت [وَمَا نَقَمُواْ مِنۡهُمۡ إِلَّآ أَن يُؤۡمِنُواْ بِٱللَّهِ ٱلۡعَزِيزِ ٱلۡحَمِيدِ] البروج ٨ .

واتە: هیچ تاوانێکیان نەبوو ئەوە نەبێت ئەیان وت خوامان الله یە! هیچ گوناهێکیان نەکردبوو ئەوە نەبێت کە دەیان وت: بنەماکانی بێباوەڕی و سیستەمە دژە ئایینەکانمان قبوڵ نییە، بۆیە ئەوە چارەنوس و پاداشتیان بوو!!

چەند جێگەی تێڕامان و سەرسوڕمانە ئەم گووتەیە هەندێکیان دەیان وت:

قتل امريء في غابة جريمة لاتغتفر
وقتل شعب آمن مسألة فيها نظر

واتە: کوشتنی کەسێك لە دارستانێکدا تاوانێکە لێ بوردنی نییە

بەڵام کوشتنی گەلێکی بێوەی پرسێکەو دەبێت لێی وردبینەوە و خێرا بڕیاری تێدا نەدەین

ئەمە سەبارەت بە کۆیلەکردنی بیر وباوەڕ، بەڵام ئەوەی پەیوەندی بە کۆیلەکردنی ئازادی و ئیرادەوە هەیە ئەوە بەبێ هیچ لەڕوو دامانێك باسی بکە.

ئەو مرۆڤەی لە هەر شوێنێکی دنیادا لە ژێر سایەی حوکمی شیوعیەتدا دەژی، ئازاد نییە، نە لەهەڵبژاردنی جۆری ئەو کارەی خۆی دەیەوێت، نە لە هەڵبژاردنی ئەو شوێنەی کاری تێدا دەکات، نە مافی ئەوەیشی هەیە راوبۆچوونی خۆی دەربڕێت، نە بۆیشی هەیە رەخنە لە هیچ کەموکوڕیەك بگرێت، بۆیان نەبوو رەخنە بگرن لە هیچ سیستمێکی خراپ، مافیان نەبوو ببنە خاوەنی هیچ شتێك، نەیان دەتوانی گەشت بکەن، تەنانەت نەیان دەتوانی بڵێن: بۆچی؟ کەواتە ئەوانە کۆیلەیەکی دەستوپێ بەستراون، نە ئازادیان هەیەو نە مافی هەڵبژاردن و نە ئیرادەیشیان هەیە.

خۆ ئەگەر دەسەڵات هەستی بکردایە کەسێك بە ئاماژەیەك یان قسەیەك یان کردەوەیەك رەخنەی لە بارودۆخەکە گرتووە... ئەوە بە دڵنیاییەوە چارەنوسی یان کوشتن دەبوو یان زیندانی دەبوو یان دوورخستنەوەی دەبوو بۆ سیبیریا!!

ئەمانە چەند شێوازێکی کۆیلایەتی روون و ئاشکران کە بەزمانی حاڵ هاوار دەکەن و لە ئێستای دنیادا بەناوی مەدەنیەت و پێشکەوتن و بنەماکانی شۆڕشگێڕییەوە روودەدەن... هەر ئەم جۆرانەی کۆیلایەتیشە کە میللەتانی بێبەش کردووە لە داواکردنی مافەکانی و ناچاری کردووە ببێتە پاشکۆی خۆی و بەزۆری ئاگر و ئاسن زۆری لێ کردووە رازی بێت بەم شێوازە تازەیەی کۆیلایەتی و ملکەچ بێت بۆ هێزو دەسەڵاتی ئەو!!

ASTANA

کەواتە پێویستە لەسەرمان فریو نەخۆین بە دروشم و ناو، چونکە تا ئێستا کۆیلایەتی لە جیهانی ڕۆژئاوا و ڕۆژهەڵاتدا هەڵ نەوەشاوەتەوە، بەڵکو شکلێکی تازە و ڕێگایەکی تازە و شێوازێکی نوێی وەرگرتووەو هیچی تر [ولكن أكثر الناس لا يعلمون] سورەتی یوسف ٢١. واتە: بەڵام زۆرینەی خەڵکی نازانن ..

ئەی بە کۆیلەکردنی کەنیزەك چی؟

ئەوەی لای هەموان ڕوونە لەبارەی سیستمی کۆیلایەتی لە ئیسلامدا ئەوەیە کە ئاینی ئیسلام ڕێگەی بە گەورە و خاوەنی کۆیلە داوە کە چەند دانەیەك لە کەنیزەکی شەرعی هەبێت، تەنها خۆی لەزەت و چێژیان لێ ببات، ئەگەر ویستی لێ بوو لێیشیان مارە دەکات، وە قورئانی پیرۆزیش دانی بەم حاڵەتەدا ناوە کاتێك فەرمویەتی:

[وَٱلَّذِينَ هُمۡ لِفُرُوجِهِمۡ حَٰفِظُونَ ۝٥ إِلَّا عَلَىٰٓ أَزۡوَٰجِهِمۡ أَوۡ مَا مَلَكَتۡ أَيۡمَٰنُهُمۡ فَإِنَّهُمۡ غَيۡرُ مَلُومِينَ] المؤمنون ٥ - ٦

واتە: وە ئەوانەی کە پارێزەری داوێنیان (لە شەرواڵ پیسی)، مەگەر بۆ خێزانی خۆیان یان بۆ کەنیزەکێك کە بوون بە خاوەنیان ئەوە بەڕاستی ئەوانە سەرزەنشت ناکرێن.

هەندێك لەو ڕۆژهەڵاتناس یان ڕۆژئاواپەرست یان بێ دینانەی کە دڵیان نەخۆشە دەڵێن: چۆن ئیسلام ڕێگە دەدات بە سیستمی کەنیزەك؟ چۆن بواری بۆ پیاو ڕەخساندووە کە خۆی خاڵی بکاتەوە لە ژمارەیەك ئافرەتدا، بە مەبەستی چێژوەرگرتن و تێرکردنی شەهوەتی؟

پێش ئەوەی وەڵامی ئەم گومانە بدەمەوە کە دووژمنانی ئیسلام لەبارەی سیستمی کەنیزەکەوە دەی وروژێنن، دەمەوێت ئەم دوو ڕاستیە ڕوون بکەمەوە:

١ ـ دروست نیە و حەرامە هیچ موسڵمانێك بچێتە لای هیچ دیلێكی ئافرەت كە لە جەنگدا دیل كراون، تاوەكو لەلایەن قازی موسڵمانانەوە بڕیار لەسەر بەكۆیلەكردنیان دەدرێت.

٢ ـ دروست نیە و حەرامە بۆ هیچ موسڵمانێك بچێتە لای هیچ دیلێكی ئافرەت دوای بە كۆیلە كردنیشی، تاوەكو نەبێتە كەنیزەك(ملك یمین)ی خۆی.

لە دوو حاڵەتیشدا نەبێت ئافرەتانی دیلی جەنگ نابنە كەنیزەكی موسڵمان:

یەكەم: دەبێت ئەو ئافرەتە پشكی ئەو موسڵمانە بێت لە دەستكەوتی جەنگەكە.

دووەم: ئەگەر هی كەسێكی تر بوو دەبێت لێی بكڕێتەوە.

دوای ئەوەیشی كە دەبێتە هی ئەو بۆی دروست نییە دەستی بۆ بەرێت تاوەكو لە بێ نوێژی (حیض) پاك دەبێتەوە، ئەمەیش بۆ دڵنیابوونە لەوەی كە دووگیان نییە، پاشان كەی ویستی لێ بوو وەك خێزانەكانی خۆی دەچێتە لای.

دوای ڕوونكردنەوەی ئەم ڕاستیانە، ئێستا وەڵامی ئەو گومانانە دەدەینەوە كە دوژمنانی ئیسلام دەی وروژێنن سەبارەت بە كەنیزەك إن شاءالله:

پێشتر باسی ئەوەمان كرد كاتێك ئافرەتێك دەبێتە كەنیزەكی موسڵمانێك ئەوا دروستە بۆ خاوەنەكەی هەروەك خێزانی خۆی سەرجێیی لەگەڵدا بكات، جا ئەگەر منداڵێكی لێی بوو ئەوا لە ڕوانگەی شەرعەوە دەبێتە دایكی منداڵ، لەم كاتەشدا حەرامە بۆ خاوەنەكەی كە بیفرۆشێت، خۆ

ئەگەر پیاوەکە مردو ئازادی نەکردبوو ئەوا ڕاستەوخۆ پاش مردنی گەورەکەی ئازاد دەبێت، هەروەها ئەو مافەشی هەیە کە داوای ئازادی خۆی بکات بە سیستمی موکاتەبە، ئەوکاتەش دەبێتە مرۆڤێکی ئازاد.

کەواتە ئیسلام کاتێك سیستمی کەنیزەکی بۆ گەورەکەی حەڵاڵ کردووە، بەم کارەی ویستویەتی چاکەیان لەگەڵدا بکات و لە کۆیلایەتی و دەربەدەریی و کاری داوێن پیسی پێکردن ڕزگاریان بکات... لەکاتێکدا ئافرەتانی دیلی جەنگ لە سیستمە کۆمەڵایەتیەکانی تردا سووك و ڕیسوا و بێ ڕێز دەکران و لەناو زەلکاوی داوێن پیسیدا نوقوم دەکران، ئەوەش بەهۆی ئەوەی کە ئەم ئافرەتانە بەخێوکەر و سەرپەرشتیاریان نیە و گەورەکانیشیان گوێ نادەن بە شەرەف و ناموسیان و غیرەت و جۆش و خرۆشیان ناجوڵێت بۆیان، بەو جۆرەی کە لەبەرامبەر خێزانەکانی خۆیاندا هەیانە، بەڵکو دوای بە دیل کردن و کۆیلە کردنیان کاری داوێن پیسی و زینایان پێ دەکەن و، بەم کارە پیس و بۆگەنەشیان خەریکی پارە پەیدا کردن و بازرگانی کردن و بەزاندنی سنوری حەرامکراوەکانن!!

بەڵام ئیسلامی مەزن و شارستانی ڕازی نەبوو بەم بەدڕەوشتیە، ئەم ڕێگەیەی نەگرتەبەر لەگەڵ کەنیزەکەکاندا، بەڵکو پێداگربوو لەسەر پاراستنی ناوبانگ و ڕەوشتییان، هەروەك چۆن پێداگربوو لەسەر پاك و خاوێنی کۆمەڵگا لە گلاوی زیناکاریی و بڵاوبونەوەی بەرەڵایی، تەنها و تەنها گەورەکانیان بۆیان هەبووە لەگەڵ کەنیزەکەکاندا بن و پێویست بووە لەسەری کە خواردن و پۆشاکیان بۆ دابین بکات و لە تاوان بیان پارێزێت و پێویستییە سێکسیەکانیان تێربکات ئەمە جگە لەو مامەڵە جوانەی کە لەگەڵیاندا دەکرا، هەتا دەگەیشتنە ئەو قۆناغەی

کە لەناخەوە هەستیان بەوە دەکرد کە ئیتر کاتی بەدەستهێنانی ئازادیە، دەهاتن داوایان لەخاوەنەکانیان دەکرد کە بەگوێرەی سیستمی موکاتەبە (کە ئیسلام دای نابوو) ئازادیان بکەن، خۆ ئەگەر لای گەورەکەی مایەوە و دووگیان بوو، وە بوو بە دایکی منداڵێك، ئەوە کەوتۆتە سەر رێگای ئازادبوون، بەڵکو وەك خێزانی پیاوەکەی لێدێت، ئەویش بەهۆی ئەو مافانەی بەدەستیان دێنێتو ئەو رێزەی لێی دەگیرێت.

ئەمە لە کوێ و ئەو سیستمە کۆمەڵایەتیانەی تر لە کوێ، کە بەچاوێکی سووك و کەم بایەخەوە تەماشای کەنیزەك دەکات، بەوەی کە ناچاری دەکرد لەسەر ئەنجامدانی کاری داوێن پیسی و کرابووە کاڵایەکی هەرزان لەبازاڕی خراپەکاری و داوێن پیسیدا.

ئەمڕۆیش وڵاتە ئەوروپی و ڕۆژهەڵاتیەکان ڕێگایەکی تری کۆیلەکردنی ئافرەتانیان گرتۆتە بەر، کورتەی ئەم ڕێچکەیەش ئەوەیە کە ئەو سیستمانە ڕێگەیان داوە بە داوێن پیسی و یاسایان بۆ داناوە و هەر وڵاتێك دووپێی داگیرکارانەی ئەو وڵاتانەی تێ کەوتبێت ئەم کارانەیان تێدا بڵاو کردۆتەوە.

جا ئێستا دەبێت بپرسین: کامەیە ئەو گۆڕانکارییەی کە بەسەر کۆیلایەتیدا هات کاتێك ناونیشانەکەی گۆڕا؟ کەرامەتی ئەو ئافرەتە لەکوێیە کە داوێن پیسی لەگەڵدا دەکرێت و مافی ئەوەی نییە هیچ بکات؟ ئەم قێزەونیە جەستەیی و دەروونیەی نێوان گەورە و کەنیزەکەکان لەکوێ و ئەوەی لە ئیسلامدا هەیە لەکوێ؟

بەڵێ ئیسلام ڕاشکاوبوو لەگەڵ خۆیی و خەڵکیشدا، کاتێك وتی: ئەوە کۆیلەیە و ئەوانەیش کەنیزەکن و سنوری مامەڵە کردنیش لەگەڵیان

ئەوە و ئەوەیە بەڵام نەی وت ئیتر هەتا هەتایە مرۆڤایەتی دەبێت وابێت، نەی وت ئەمە ئەو دۆخەیە کە شایانی کەرامەتی ئەم کۆیلەو کەنیزەکانەیە لە داهاتوودا، بەڵکو وتی: ئەمە پێویستیەکی جەنگە، کاتێك بەکۆیلەکردنی دیلی جەنگ لەناو خەڵکدا دەبێتە باوی سەردەم.

بەڵام ئەو شارستانیەتە پوچەی لەم سەردەمەدا هەیە ئەم ڕاشکاوییەی لە ناخی خۆیدا هەڵنەگرتووە، ئەو بە بەرەڵایی و داوێن پیسی ناڵێت کۆیلایەتی، بەڵکو دەڵێت (ئەمە پێویستیەکی کۆمەڵایەتیە)

ئەی ئەم پێویستیە بۆچی؟

لەبەر ئەوەی پیاوی ئەورووپی شاری و ڕۆژهەڵاتی سەرسام بە شارستانیەتی ڕۆژئاوا نایەوێت سەرئێشەی بەخێوکردن و سەرپەرشتی کردنی خێزان بۆخۆی دروست بکات... ئەو تەنها ڕابواردن و چێژوەرگرتنی دەوێت بێ ئەوەی ئەم کارەی هیچ بەرپرسیارێتیەکی لەسەر دروست بکات... لاشەی ئافرەتی دەوێت بۆ خاڵی کردنەوەی حەزە سێکسیەکانی خۆی، بەلایەوە گرنگ نییە ئەو ئافرەتە کێیە و چی هەستێکی هەیە بەرامبەری و ئەمیش چی هەستێکی هەیە بەرامبەر ئەو ئافرەتە، ئەو ئافرەتە تەنها جەستەیەکە و بەبێ ویستی خۆی ئەو پیاوە وەك ئاژەڵ لێی دەپەڕێت و سواری دەبێت، ئەمەی بەسەری دێت تەنها لەلایەن یەك کەسەوە نییە، بەڵکو هەرکەس ڕێی تێی بکەوێت ئەمەی لەگەڵدا دەکات.

ئا ئەمە ئەو پێویستیە کۆمەڵایەتییەیە کە لە چاخی نوێدا لە ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوادا ڕێگە دەدات بە کۆیلەکردنی ئافرەتان.

ASTANA

ئەی ئەو پێویستیە کۆمەڵایەتیە کامەیە کە وابکات پیاوی رۆژئاوایی یان رۆژهەڵاتی بگاتە ئاستی (مرۆڤبوون) و حەزو ئارەزووەکانی ئەم هەموو دەسەڵاتەیان نەبێت بەسەریدا.

ئەو وڵاتە رۆژئاواییانەی کە بانگەشەی شارستانیەت دەکەن و داوێن پیسیان هەڵوەشاندەوە، لەبەرئەوە ئەوکارەیان نەکرد چونکە کەرامەتیان ئازاری داون، یاخود ئاستی ئەخلاقی و دەرونی و رۆحیان ئەوەندە بەرزبوەتەوە کە ئیتر دەرهەق بە ئافرەتان تاوان نەکەن، یاخود وابەستەی سێکس نەبن، نەخێر، بەڵکو لەبەر ئەوەیە دۆخەکە گەیشتۆتە قۆناغێکی ئەوتۆ کە چیتر پێویست بەوە ناکات دەوڵەت دەستی تێ بخات.

دوای هەموو ئەم شەرمەزاریانە هێشتا رۆژئاوا دێت و کەش و فش و شانازی دەکات بەسەر موسوڵماناندا و رەخنە لە سیتمی کەنیزەك لە ئیسلامدا دەگرێت کە هەزارو سێسەد ساڵ لەمەوبەر هەبووە - کە سیستمێکی کاتی بووەو قابیلی گۆڕانە - کە زۆر زۆر رێزدار ترو پاك ترە لەو سیستمەی لە سەدەی بیستدا پەیدابووە و ئەو شارستانیەتەی ئێستا وا هەژمار دەکرێت کە سیستمێکی پێشکەوتنخوازە و کەس نکوڵی لەو ڕاستیە ناکات و هەوڵ نادات بۆ گۆڕینی و کەسیش رێگر نیە لەوەی ئەو سیستمە بۆ هەتا هەتایە بمێنێتەوە و هەتا ئەوکاتەی ئەم پاڵنەرە سێکسی و رۆچوون لە چێژوو خۆشیە سێکسیانەی مرۆڤ هەبن ئەم سیستمەیش بەردەوام بێت!!

گومانی تێدا نییە ئەو بارودۆخە خراپ و داوێن پیسیەی کە لە شارستانیەتی رۆژئاوادا هەیە، بوەتە هاندەرو پاڵنەری بڵاوبوونەوەی داوێن پیسی و دانپێدانانی، جا ئەو داوێن پیسیە یاسایی بێت یاخود نا یاسایی بێت.

ئەمە چیرۆکی کۆیلایەتی سەدەی بیستەمە لە ئەورووپا و وڵاتانی تردا: بە کۆیلەکردنی پیاو، بەکۆیلەکردنی ئافرەت، بەکۆیلەکردنی نەتەوەکان، بەکۆیلەکردنی رەگەزەکان.... بەکۆیلەکردنی فرە سەرچاوە، بەردەوام سەرچاوەکانی بەکۆیلەکردن تازە دەبنەوە بەبێ هەبوونی پێویستی یان ناچارییەکی زۆر... هیچکام لەو پێویستیانە بونیان نییە، ئەوەی هەیە تەنها خوێڕیەتی رۆژئاوا و سوکی و بێنرخی رۆژهەڵاتە، ئامانجی گڵاویانە بۆ دەسەڵاتداری و نزمبونەوەیان لە رێگای داوێن پیسی و پێشێل کردنی کەرامەتی مرۆڤ....

ASTANA

ئەی ئەو كەسانەی بە دوای ڕاستیدا دەگەڕێن

ئەمەبوو سیستمی كۆیلایەتی لە ئیسلامدا: لاپەڕەیەكی پرشنگدار لە مێژووی مرۆڤایەتی و شانازیەكی گەورە لە تۆماری مرۆڤایەتیدا، خۆتان بینیتان ئیسلام هەموو ڕێگا ئیجابیەكان و بنەما یاساییەكانی گرتۆتە بەر بۆ ئازادكردنی كۆیلە، هەموو سەرچاوە كۆنەكانی بەكۆیلەكردنی وشك كردووە بۆ ئەوەی جارێكی تر دووبارە نەبنەوە، تەنها یەك سەرچاوەی هێشتۆتەوە كە بریتیە لە كۆیلەكردنی دیلی جەنگ كاتێك جەنگەكە جەنگێكی شەرعی بێت ...، ئەم سەرچاوەیەیشی لەبەر پێویستی جەنگ وشك نەكردووە، كە ڕەنگە هەر پێویستیشی نەبێت پەنای بۆ بەرێت، یان لەبەر پێویستیەكی كۆمەڵایەتی كە ڕەنگە خێر لە هێنانەدی ئەو بەرژەوەندیەدا هەبێت بەهۆی ئەوەی پەیوەندی هەیە بە وڵات و نەتەوەگەلێكەوە كە ئیسلام دەسەڵاتی بەسەریاندا ناشكێت، یاخود پەیوەستە بەبەرژەوەندی نەتەوەیەكەوە كە وەكو یەك خێرو خۆشی دەهێنێت بۆ پیاوو ئافرەتیان.

هەروەها بینیتان كە یەكێك لە گەورەییەكانی شەریعەتی ئیسلامی لە بواری سیستمی كۆیلایەتیدا ئەوەبوو كە پێشەوای موسڵمانانی سەرپشك كردووە بە بەكارهێنانی دەسەڵاتە فراوانەكانی لەگەڵ دیلی جەنگ، بە هەڵبژاردنی یەكێك لەم چوار حاڵەتە: ئازادكردنی بە منەت یان بە بریتی یان كوشتن یان كۆیلە كردن، لەسەر ئەم بنەمایەش گەورەی موسڵمان بۆی هەیە لەگەڵ وڵاتانی ناموسوڵماندا

پەیماننامە ببەستێت بۆ ڕێگری کردن لە بە کۆیلەکردنی دیلەکان لە هەموو جۆرە جەنگێکدا، هەروەك) محمد الفاتح (لەگەڵ دەوڵەتەکانی سەردەمی خۆیدا ڕێك کەوت لەسەر کۆتایی هێنان بە بەکۆیلەکردن.

لەو ساتەدا کە ئەم ڕێکەوتنە تیایدا ڕوودەدات ئیسلام دەگەڕێتەوە بۆ بنەما گەورەکەی خۆی کە بەوپەڕی ڕاشکاویەوە بڕیاری لەسەرداوەو دەڵێت: ئازادی بۆ هەموان، یەکسانی بۆ هەموان [١] مافی ڕێزو کەرامەتی مرۆڤانە بۆ هەموان!!

ئەمە جەخت لەوە دەکاتەوە کە ئیسلام بە حەوت سەدە پێش ڕۆژئاوا کەوتووە لە ئازادکردنی کۆیلە، بەرلەوەی شۆڕشی فەرەنسی لە ئەوروپادا شانازی بکات بە ئازادکردنی کۆیلەوە، پێش ئەوەی ئەبراهام لنکۆڵن باسی ئازادکردنی کۆیلە بکات لە ئەمریکا، پێش ئەوەی نەتەوە یەکگرتووەکان بنەماکانی مافی مرۆڤ لە جیهاندا ڕابگەیەنێت.

هەموو ئەمانە زیاتر ئەو باوەڕە لای کەسانی ژیری هۆشیار دەچەسپێنن کە ئیسلام دینی ئازادکردن و ئازادیە، بەرنامەی پاراستنی

---

(١) لەڕاستیدا ئیسلام عەدالەتی بۆ هەمووان هێناوە نەك یەکسانی، چونکە لە هەندێك کاتدا یەکسانی دەبێتە هۆی ستەم لە چینێك وەك ئەوەی بتەوێت بە پێوەری یەکسانی جل و بەرگ بۆ منداڵەکانت بکڕیت، لێرەدا ئەو بڕەپارەیەی تەرخانی دەکەیت بەیەکسانی لە نێوانییاندا بۆ بچوکەکان لەبەر کەمی نرخ چاك و گونجاوە، بەڵام بۆ گەورەکان نەگونجاوە، کەواتە تۆ لێرەدا ستەمت لە گەورەکان کرد، ئەگەر بڵێیت بڕێکی زۆر پارەیان بۆ تەرخاندەکەم ئەوا بچووکەکان دوای کڕینی جل و بەرگەکە هەندێك پارەیان بۆ دەمێنێتەوە لە کاتێکدا گەورەکان هیچییان بۆ نامێنیتەوە، لێرەشدا هەر ستەم ڕوویدا خوای گەورەش دەفەرمویێت: [ٱعۡدِلُواْ هُوَ أَقۡرَبُ لِلتَّقۡوَىٰ] واتە دادپەروەر بن ئەوە لە خواترسان و پێکانەوە نزیکە .. وەرگێڕ

کەرامەت و ژیانی مرۆڤە... تا ئەو کاتەی ژیان بەردەوامی هەبێت و گۆی زەوی مرۆڤی لەسەر بژی!!

جا ئیتر با رۆژهەڵاتناسان و رۆژئاوا پەرستان و شیوعیەکان و بێدینەکانی دوژمنی ئیسلام ئاگاداربن و بزانن کە ئەم ئیسلامە مەزنە دینی خوای نەمر و بەرنامە گشتگیر و سیستمە بەردەوام نوێ بوەوەکەیەتی.... کە خوای مەزن دای بەزاندووە بۆ سەر پێغەمبەرەکەی)ﷺ(، بۆ ئەوەی لە ژێر سایەی بنەماکانی ئازادی و برایەتی و یەکسانیدا ببێتە هۆی هێنانەدی کەرامەتی مرۆڤەکان و بەختەوەری خێزان و یەکێتی کۆمەڵگە و سەقامگیری مرۆڤایەتی....

لەسەر بانگخوازانی ئیسلامی پێویستە لەهەر شوێنێك بن دەست بکەن بە جوڵەکردن بۆ دەرختنی راستیەکانی ئیسلام بۆ سەرجەم خەڵکی، پەردەی گومان و تراویلکەی تۆمەتبارکردنی ئیسلام لەسەر چاوی خەڵکی لابەرن، بۆ ئەوەی کاتێك نیشانەکانی راستی شتەکان دەرکەوتن و بەڵگەکان روون بونەوە بۆیان، ئیتر ئەو دەروونانەی سەرسام ماون بێنە ناو باخچەی باوەڕ و بەهەشتی پڕ لە دڵنیاییەوە و ببن بە یەکێك لەو باوەڕدارانەی کە بەهێزترین باوەڕ و جۆش وخرۆشیان هەیە بۆ ئیسلام و پڕبن لە وزە بۆ کارکرن و بانگەوازکردن و تێکۆشان لە پێناوی ئیسلامدا.

ئیمان بەم جۆرەیە، کاتێك خۆشیەکانی تێکەڵ بەدڵ بوون، ئیتر پاڵ بەخاوەنەکەیەوە دەنێت بۆ بەرزبوونەوە بەرەو بەرزترین پلەکانی کەماڵ و مەزنترین هەڵویستە قارەمانێتیەکان و باشترین پلەکانی لەخواترسان و شەیدایانی رێی خوا.

هەروەك چۆن قوتابخانەکەی محمد (ﷺ) کەسانی وەك ئەبا بەکر و عومەر و خالد و ئوسامە و خەنسا و دایکی عەمماری بەرهەم هێنا، ئەمیش کەسانی مەزن و نەمر بەرهەم دێنێت.

بۆیە - ئەی بانگخوازانی ڕێی ئیسلام - ئیتر بکەونە بزاوتی بانگخوازیی زیاتر و گەیاندنی ڕێنماییەکانی دین، بەڵکو گەنجانی موسڵمان ببینین واز لە گومڕایی بهێنن و بگەڕێنەوە بەرەو ئیسلام، بەڵکو لە ئاسۆوە سەرقافڵەی کاروانی ئیسلام ببینین کە دەکشێت و لەگەڵ خۆیشیدا سەربەرزی دزراوی ئیسلام و شکۆی ون بوویی و ئەو شارستانیەتەیشی هێناوەتەوە کە سەردەمەکان خامۆشیان کردووە. کە ئەم کارەیش بەلای خواوە قورس و گران نیە.

[وَقُلِ ٱعۡمَلُواْ فَسَيَرَى ٱللَّهُ عَمَلَكُمۡ وَرَسُولُهُۥ وَٱلۡمُؤۡمِنُونَ] التوبة ١٠٥.

واتە: ئێوە کار بکەن و خواو پێغەمبەرو ئیماندارانیش کارەکەتان دەبینن ..

دوایەمین نزاشمان

سوپاس و ستاییشی پەروەردگاری جیهانیانە

ASTANA

نـــاوەڕۆك

پێشەكی وەرگێڕ ٥
پێشەكی نووسەری كتێب.. ٩
پێشەكی و دەستپێك.. ١١
كورتەیەكی مێژوویی لەبارەی كۆیلەوە ١٤
وێنەیەك لە هەڵس و كەوتكردن لەگەڵ ٦١
كۆیلە لە كۆمەڵگای ڕۆمانییدا.. ٦١
هەڵوێستی ئیسلام بەرامبەر كۆیلە.. ١٩
ئەی ئیسلام چی كردووە بۆ كۆیلە؟؟ ٢٠
ئیسلام چۆن مامەڵەی لەگەڵ كۆیلەدا كردووە؟ ٣٠
ئیسلام دانی ناوە بە بنەمای یەكسانیی....................................... ٣٤
لە پاداشتی قیامەتیدا بۆ كۆیلەكان.. ٣٤
دەربارەی هەڵسوكەوت كردن لەگەڵ ٣٦
كۆیلە بەشێوەیەكی مرۆڤانە... ٣٦
ئیسلام چۆن كۆیلەی ئازادكرد؟.. ٤٢
بۆچی ئیسلام بەیەكجاری بە كۆیلەكردنی قەدەغە نەكرد؟................... ٦٧
ئایا لە جیهانی ئەمڕۆدا كۆیلەیەتی بوونی هەیە؟ ٨٠
ئەی بە كۆیلەكردنی كەنیزەك چی؟.. ٨٧
ئەی ئەو كەسانەی بە دوای ڕاستیدا دەگەڕێن................................. ٩٤

ASTANA